

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Aneta Pavlíková

Sociální ochrana neúplných rodin

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Kristina Koldinská, Ph.D.

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 26. 08. 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 140 676 znaků včetně mezer.

---

diplomantka

V Lounech dne 26. 08. 2024

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce, paní prof. JUDr. Kristině Koldinské, Ph.D., za odborné připomínky k diplomové práci a za čas, který mi v rámci odborného vedení diplomové práce věnovala. Dále děkuji všem odborníkům, kteří do diplomové práce přispěli svými poznatky z praxe. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině, přátelům a ostatním blízkým za podporu a trpělivost při studiu.

Obsah

Úvod	1
1. Neúplné rodiny	2
1.1. Neúplné rodiny v čase	2
1.2. Příčiny vzniku neúplných rodin	3
1.3. Ekonomická a sociální situace neúplných rodin	4
2. Rodinná politika v České republice ve vztahu k neúplným rodinám	7
3. Sociální ochrana rodin sólo matek	9
3.1. Státní sociální podpora	10
3.1.1. Přídavek na dítě	11
3.1.2. Příspěvek na bydlení	15
3.1.3. Rodičovský příspěvek	18
3.1.4. Porodné	25
3.2. Náhradní výživné	27
3.3. Pomoc v hmotné nouzi	31
3.3.1. Příspěvek na živobytí	32
3.3.2. Doplatek na bydlení	33
3.3.3. Mimořádná okamžitá pomoc	34
3.3.4. Kritické hodnocení právní regulace pomoci v hmotné nouzi a návrhy její úpravy	35
3.4. Nemocenské pojištění	37
3.4.1. Peněžité pomoci v mateřství	38
3.4.2. Ošetřovné	39
3.4.3. Dlouhodobé ošetřovné	42
4. Neúplné rodiny v rozhovorech s pracovníky neziskových organizací	46
4.1. Metoda výzkumu, etika výzkumu	46
4.2. Respondenti a výzkum	46
4.3. Analýza rozhovorů	47
Závěr	49
Seznam zkratk	51
Seznam použitých zdrojů	52
Příloha č. 1 - Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v roce 2022	58
Příloha č. 2 – Rodiny a domácnosti – Čisté neúplné rodiny podle počtu dětí a hlavní příčiny neúplnosti rodin v roce 2019	60
Příloha č. 3 – Přehled vybraných statistických ukazatelů a agend ČSSZ	62
Příloha č. 4 – Rozhovory s pracovníky neziskových organizací	65
Abstrakt: Sociální ochrana neúplných rodin	69
Abstract: Social protection of single-parent families	71

Úvod

„Fenomén“ neúplných rodin se v poslední době stále více rozrůstá a jejich počet se zvyšuje. I to je důvodem, proč je potřeba více se zamyslet nad tím, jakou sociální ochranu neúplné rodiny skutečně potřebují a zda je jim tato poskytována. Absence jednoho z rodičů znamená pro členy neúplných rodin nejen velkou emocionální zátěž, ale také znatelné snížení finančních prostředků pro rodinný rozpočet. A právě skrze efektivní sociální ochranu neúplných rodin je možné snížit tyto negativní důsledky prožívané životní změny a poskytnout rodinám podporu potřebnou k zajištění jejich řádného fungování.

Téma sociální ochrany neúplných rodin je bezesporu tématem velkého významu, neboť tyto rodiny se často setkávají s problémy, které v případě ignorace mohou trvale a negativně ovlivnit jejich členy, a to především ty nejmenší – děti. A kdo jiný, než právě nejmladší členové společnosti bude tvořit budoucnost naší země. Výzkum v oblasti sociální ochrany neúplných rodin je klíčový pro lepší identifikaci a porozumění jejich potřebám. Správné pochopení těchto potřeb je nezbytné pro navržení efektivního řešení obtížných situací, s nimiž se neúplné rodiny během této životní etapy setkávají, a to tak, aby jim ze strany státu byla poskytnuta adekvátní pomoc, která jejím členům zajistí finanční i emocionální stabilitu a důstojnou životní úroveň.

Cílem této diplomové práce je zkoumat problematiku sociální ochrany neúplných rodin, kterou jim poskytuje stát skrze peněžité dávky a kriticky zhodnotit její aktuální nastavení a vyslovit návrhy, které by mohly oblasti sociální ochraně neúplných rodin prospět.

V rámci diplomové práce se bude autorka věnovat relevantním dávkám státní sociální podpory, náhradnímu výživnému, dávkám pomoci v hmotné nouzi a dávkám nemocenského pojištění. V samotném úvodu práce bude nejprve vymezen pojem neúplné rodiny, následně se práce bude věnovat vývoji neúplných rodin v čase, příčinám jejich vzniku a jejich ekonomické a sociální situaci. Následně se autorka krátce zastaví u rodinné politiky, kterou Česká republika uplatňuje ve vztahu k neúplným rodinám. V další kapitole budou podrobně rozebrány jednotlivé dávky, přičemž autorka se zaměří na konkrétní specifický typ neúplné rodiny, aby na jejím příkladu demonstrovala, jak se ochrana neúplných rodin projevuje v praxi. Současně se autorka pokusí formulovat možné návrhy de lege ferenda. Poslední část diplomové práce se bude věnovat závěrům získaným prostřednictvím rozhovorů s pracovníky neziskových organizací, kteří se problematice sociální ochrany neúplných rodin věnují v praxi.

1. Neúplné rodiny

Vzhledem k problematice, které se tato diplomová práce věnuje, považuje autorka za nezbytné vymezit v jejím úvodu pojem neúplné rodiny pro účely této diplomové práce. Rodinou rozumíme manžele nebo partnery s jedním a více dětmi (úplná rodina) nebo jednoho rodiče s jedním a více dětmi (neúplná rodina). Neúplnou rodinou můžeme kromě rodin sólo rodičů rozumět také osobu, která žije sama bez partnera a dětí (tzv. domácnosti jednotlivců). Domácnostem jednotlivců se však tato diplomová práce věnovat nebude. Při používání pojmu neúplná rodina bude mít autorka na mysli neúplné rodiny, které se skládají z jednoho rodiče a jednoho či více nezaopatřených dětí. Takový rodič bude v této diplomové práci nazýván jako samoživitel či sólo rodič.

1.1. Neúplné rodiny v čase

V dnešním světě se alternativním formám rodinného života dostává stále větší pozornosti. V posledních desítkách let se lidé především mladší generace stále více ztotožňují s hodnotami individualismu a pro mnohé z nich je tak důležité, aby manželství přispívalo k rozvoji jejich osobní individuality. Pokud se v manželství a rodině necítí být šťastni a vnímají, že jsou do jisté míry omezováni a bržděni, situaci řeší rozvodem, a to i za cenu toho, že budou žít v neúplné rodině. Zvyšování počtu neúplných rodin tak můžeme vykládat jako jakýsi výsledek prosazování hodnot individuální autonomie uvnitř manželství.¹

O růstu počtu neúplných rodin svědčí i dostupné statistiky a studie. Na jejich základě můžeme již od 80. let 20. století pozorovat postupný úbytek osob žijících v úplných rodinách. Podíváme-li se do minulosti, žilo v roce 1980 v neúplné rodině pouze 8,4 %² populace, v následujícím období mezi lety 1991 až 2001 pak evidujeme nejmarkantnější růst počtu a podílu neúplných rodin za posledních 40 let³. Zatímco v roce 2001 bylo v České republice při sčítání lidu zjištěno 343 000 neúplných rodin se závislými dětmi, v roce 1991 jich bylo o 89 000 méně⁴. Během pouhých 20 let tak můžeme sledovat nárůst počtu neúplných rodin téměř o čtvrtinu. Poslední sčítání lidu v roce 2021 ukázalo, že neúplné rodiny tvoří necelou pětinu⁵ z celkového počtu rodinných domácností.

Osobou, která nejčastěji stála v čele neúplné rodiny byla a stále je žena. Například v roce 2001 byla v čele 85 % neúplných rodin žena a nejčastějším typem neúplné rodiny byla rozvedená sólo

---

¹ KATRŇÁK, Tomáš. Sociologické proměny podoby české rodiny. In: BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-0-4. Str. 19.

² Tamtéž, str. 16.

³ 2. *Neúplné rodiny* [online]. Český statistický úřad. 2003 [cit. 2024-07-12]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty-archiv/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-2__neuplne_rodiny.

⁴ Tamtéž.

⁵ *Typ hospodařící domácnosti* [online]. Sčítání 2021. [cit. 2024-07-12]. Dostupné z: <https://scitani.gov.cz/typ-hospodarici-domacnosti#null>.

matka s dětmi.⁶ I v roce 2011 byla v naprosté většině (81 %⁷) sólo rodičem matka. Ani výsledky nejaktuálnějšího sčítání lidu v roce 2021 žádnou změnu nepřinesly a matky stále vedly domácnosti téměř 85 % neúplných rodin.⁸

1.2. Příčiny vzniku neúplných rodin

Příčiny vzniku neúplných rodin mohou být různé od těch ekonomických přes sociální až po ty životu přirozené. Například narůstající stresové faktory ve společnosti včetně mentálního zdraví či náročných pracovních podmínek – všechny tyto faktory mohou vyvíjet tlak na partnerské vztahy a vést až k jejich rozpadu. Mimo to může do života rodiny zasáhnout tragická událost v podobě úmrtí jednoho z rodičů a ostatní členové rodiny se tak nedobrovolně stávají rodinou neúplnou.

Zjednodušeně lze říci, že neúplné rodiny vznikají v podstatě ze třech důvodů, kdy v jejich čele stojí osoba, která je:

- rozvedená;
- ovdovělá; nebo
- svobodná.

V roce 2019 žilo v České republice téměř 182 000 čistých neúplných rodin s dětmi, z čehož více než 52 % vzniklo v důsledku rozvodu manželství.⁹ Téměř 32 % tvořili svobodní rodiče a zbylých 16 % byli ovdovělí sólo rodiče.¹⁰ V posledních letech představují největší počet neúplných rodin rozvedení sólo rodiče, kteří vychovávají jedno dítě.¹¹

Rozvod ale nepatřil vždy mezi nejčastější příčinu vzniku neúplných rodin, ty se s plynutím času měnily. Dříve byl rozvod vnímán jako tabuové téma, avšak v dnešní době je již považován za „běžnou“ součást života a rozvodovost je v České republice poměrně vysoká – v roce 2010 dokonce dosahovala 50 %¹². Důvodů, proč se stále více manželských párů v dnešním uspěchaném světě uchyluje k radikálnímu řešení v podobě rozvodu, existuje mnoho. V současné těžké

---

⁶ 2. *Neúplné rodiny* [online]. Český statistický úřad. 2003 [cit. 2024-07-12]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty-archiv/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-2__neuplne_rodiny.

⁷ *Jaké je složení domácností v ČR?* [online]. Český statistický úřad. 2013. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr20130307.

⁸ *Hospodařící domácnosti tvořené 1 neúplnou rodinou podle typu hospodařící domácnosti, počtu závislých dětí a podle věku, rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání rodiče* [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_af=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=34036&pvo=SLD21SP043cx&str=v377.

⁹ *Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu* [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/documents/10180/120583268/300002200137.pdf/63bc5c14-fcb3-4abf-9c61-56b59cda99c2?version=1.1>.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² *Obrat v rozvodech* [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-31]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty-archiv/0b00225862>.

ekonomické situaci mohou být jedním z hlavních faktorů vysoké míry rozvodovosti finanční potíže a stres s nimi spojený, který se přenáší do partnerského vztahu a vede k častým hádkám. Ekonomická krize nutí lidi k tomu, aby více času věnovali práci, což se mnohdy pojí s úbytkem času stráveného s rodinou a odcizením manželů a může pak vést až k rozvodu. Nejčastějším důvodem, který v roce 2022 manželé při rozvodu uváděli, byl rozdíl povah, názorů a zájmů manželů¹³.

S příčinami vzniku neúplných rodin se také pojí výše jejich příjmů. Zatímco hrubé příjmy neúplných rodin, v jejichž čele stojí ovdovělý či rozvedený rodič, se v roce 2018 pohybovaly kolem 170 000 Kč, příjmy svobodných samoživitelů byly zhruba o 47 000 Kč nižší.¹⁴ Zajímavé také je, z jakých zdrojů tyto výsledné příjmy pocházejí. Zatímco u vdov a vdovců tvořily sociální příjmy poměrně podstatnou část jejich hrubého příjmu (téměř 29 %) a pracovní příjmy „pouhých“ 58 %, u rozvedených samoživitelů dosahovaly sociální příjmy hodnoty necelých 7 % a více než 78 % z celkového příjmu byly příjmy pracovní.¹⁵ Je zřejmé, že tento značný rozdíl ve výši sociálních příjmů bude z největší části spočívat v pobírání vdovského (vdoveckého) a sirotčího důchodu.

Byť jsou příčiny vzniku neúplných rodin rozmanité a často se prolínají, faktem zůstává, že rozpad rodiny, jejíž součástí jsou děti, je ztrátou pro všechny její členy, ať už k němu dojde z jakéhokoli důvodu. Tato životní změna vrhá členy rodiny do pro ně dosud neznámé a velmi specifické životní situace, kdy se s novým, dobrovolným či nedobrovolným, rodinným uspořádáním musejí vypořádat.

1.3. Ekonomická a sociální situace neúplných rodin

S neúplnou rodinou se pojí i těžká finanční situace. Ze všech typů rodin představují rodiny samoživitelů dlouhodobě nejohroženější skupinu (vyjma domácností nezaměstnaných).¹⁶ Více než 32 % rodin sólo rodičů bylo v roce 2020 ohroženo chudobou.¹⁷ V případě úplných rodin se dvěma dětmi bylo toto číslo podstatně nižší, konkrétně 6,8 %.¹⁸ V porovnání s úplnými

---

¹³ Viz příloha č. 1 této diplomové práce.

¹⁴ Viz příloha č. 2 této diplomové práce.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministertstvo práce a sociálních věcí. Str. 126. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

¹⁷ *Životní podmínky 2020. Osoby ohrožené chudobou v letech 2015-2020* [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z <https://www.czso.cz/documents/10180/142681148/1600212119.pdf/601822c1-919e-4179-8d6c7ef760377bf6?version=1.1>.

¹⁸ Tamtéž.

rodinami se třemi a více dětmi je u samoživitelů riziko chudoby dvojnásobné.¹⁹ Z hlediska indikátorů chudoby a sociálního vyloučení je dle statistik EU-SILC podíl neúplných rodin, které do jednotlivých indikátorů spadají, celkově trojnásobný.²⁰

Například příjmy domácností sólo matek byly o polovinu nižší než celkové příjmy úplných rodin, a to i přesto, že pracovní příjmy matek samoživitelek byly v roce 2018 v průměru téměř stejné jako pracovní příjmy matek s partnerem.²¹ Je ovšem potřeba si uvědomit, že na rozdíl od úplných rodin, kde do rozpočtu domácnosti přispívají svými příjmy zpravidla oba rodiče, v neúplné rodině je sólo matka často jedinou výdělečně činnou osobou.²² V současné době tak čtyři pětiny neúplných rodin mají problém vyjít se svými příjmy²³, což se projevuje i v běžných každodenních situacích, kdy například jen každá čtvrtá samoživitelka si může dovolit zařadit do pravidelného jídelníčku dětí ovoce a zeleninu²⁴. Nejen z těchto čísel tak jednoznačně vyplývá potřeba poskytovat neúplným rodinám efektivní sociální ochranu tak, aby nedošlo k jejich sociálnímu vyloučení.

Kromě výše zmíněných problémů se situace některých neúplných rodin ještě více komplikuje v důsledku pečování o další závislé členy, kterými mohou být například rodiče sólo rodičů stojících v čele neúplné rodiny. Tyto domácnosti pak čelí dalším specifickým výzvám a situace je pro ně ještě mnohem složitější. Podobně ztěžuje situaci neúplných rodin také to, pokud je některý z jejich členů osobou se zdravotním postižením. V obou těchto případech se složitost každodenního života neúplných rodin dostává ještě o level výš, a to v důsledku specifických finančních a pečovatelských potřeb některých jejich členů.

---

¹⁹ PALONCYOVÁ, Jana; HOHNE, Sylva; KŘEČKOVÁ TŮMOVÁ, Naděžda; SVOBODOVÁ, Kamila; VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Zpráva o rodině 2023* [online]. Praha: RILSA, 2023. Str. 9. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/7095934/ZOR+2023_FINAL.pdf/64a50dd1-8473-93d1-df9c-d730d78ae903.

²⁰ KODYŠOVÁ, Eliška. Sólo rodiče v České republice v letech 2022–24. In: *Policy paper: Sólo rodiče v ČR v letech 2022-24. Březen 2024* [online]. Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství, z. Str. 4. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/1YGDxIB_C7DZ2E243ZBrqrQ6S5Cjp3NHx/view.

²¹ DUDOVÁ, Radka. *Analýza postavení sólo matek na pracovním trhu podle šetření EU-SILC 2018* [online]. Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství, 2020. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1dx7zyWDbY5oSjhnWF7QRzaz8UwBC9mSJ/view>.

²² KODYŠOVÁ, Eliška. Sólo rodiče v České republice v letech 2022–24. In: *Policy paper: Sólo rodiče v ČR v letech 2022-24. Březen 2024* [online]. Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství, z. Str. 4-5. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/1YGDxIB_C7DZ2E243ZBrqrQ6S5Cjp3NHx/view.

²³ PALONCYOVÁ, Jana; HOHNE, Sylva; KŘEČKOVÁ TŮMOVÁ, Naděžda; SVOBODOVÁ, Kamila; VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Zpráva o rodině 2023* [online]. Praha: RILSA, 2023. Str. 9. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/7095934/ZOR+2023_FINAL.pdf/64a50dd1-8473-93d1-df9c-d730d78ae903.

²⁴ *Výsledky průzkumu: Třetina samoživitelek má příjmy nižší než 10 000 korun, ovoce a zeleninu kupuje pravidelně každá čtvrtá* [online]. Klub svobodných matek. 2018. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.klubsvobodnychmatek.cz/vysledky-pruzkumu-tretina-samozivitelek-ma-prijmy-nizsi-nez-10-000-korun-ovoce-a-zeleninu-kupuje-pravidelne-kazda-ctvrta/A_397.

Podíváme-li se do jiných evropských zemí, patří Česká republika k zemím s vysokým relativním rizikem chudoby neúplných rodin. Na základě dostupných dat z roku 2019 odpovídalo relativní riziko chudoby hrozící rodinám s jedním rodičem v našem státě hodnotě 3,0 ve vztahu k celé populaci a hodnotě 4,1 ve vztahu k úplným rodinám, což výrazně překonalo průměr zjištěný ve 27 členských státech Evropské Unie, kde tyto hodnoty dosahovaly čísla 2,0, resp. 2,1.²⁵

---

²⁵ *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

2. Rodinná politika v České republice ve vztahu k neúplným rodinám

Ochrana rodin, rodičovství, dětí a žen v těhotenství je zakotvena již v ústavním pořádku České republiky, konkrétně v čl. 32 LZPS. Krebs a kolektiv uvádí: „*Rodina, jako nejstarší a základní sociální jednotka společnosti, je ve většině států předmětem zvláštní podpory prostřednictvím opatření rodinné politiky, která je nedílnou součástí sociální politiky států.*“²⁶ Tato podpora má ve většině případů podobu právních, ekonomických a v neposlední řadě také sociálních opatření.²⁷ Ve své podstatě je rodinná politika souhrnem aktivit a opatření cílících na podporu rodin za současného respektování jejich autonomie a schopnosti se samostatně rozhodovat.²⁸

V rámci rodinné politiky je kladen důraz především na podporu rodin s ekonomicky závislými dětmi, kde mají rodiče zajišťovat biologickou, ekonomickou, výchovnou a sociální funkci rodiny.²⁹ Rodinná politika ale musí být reálná a aktivní, aby předcházela nebo alespoň zmírňovala výchovné, morální a materiální obtíže uvnitř rodiny.³⁰

Česká republika má pro období 2024–2030 schválenou novou Strategii rodinné politiky³¹, která představuje stěžejní směry podpory rodin na území našeho státu. Dle této koncepce patří mezi hlavní cíle nové rodinné politiky podpora významu rodinných hodnot, zvyšování společenské prestiže a ocenění rodiny, posílení institucionálního ukotvení rodinné politiky v České republice, rozvíjení prostředí podporující stabilní rodinné vztahy a posílení prevence rizikových jevů v rodině, podpora sladění rodinného a pracovního života, vytváření příznivého prostředí pro materiální a finanční stabilitu rodiny a podpora rodiny ve všech fázích života a ve specifických situacích.

V rámci koncepce byla také provedena SWOT analýza rodinné politiky. Ta jako slabé stránky dosavadní rodinné politiky označila také některé oblasti týkající se neúplných rodin. Jako příklad lze uvést problematiku práce na částečný úvazek v období čerpání mateřské nebo rodičovské dovolené v rámci původní pracovní náplně, trvale nedostatečnou dostupnost kvalitních

---

²⁶ POLÁKOVÁ, Olga. Rodinná politika. In: KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2. Str. 381.

²⁷ Tamtéž, str. 381.

²⁸ *Rodina a ochrana práv dětí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2024. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodina-a-ochrana-prav-deti>.

²⁹ POLÁKOVÁ, Olga. Rodinná politika. In: KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2. Str. 381.

³⁰ *Mezinárodní den rodiny 2014: rodina v 21. století: vyhlídky, problémy, řešení: sborník projevů z evropské konference pořádané dne 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR*. Přeložil Iveta VALIDŽIČOVÁ. Praha: Ideál, 2015. ISBN 978-80-86995-29-8. Str. 35

³¹ *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

služeb péče o děti předškolního věku, zejména těch mladších 3 let věku, nízkou participací mužů v péči o děti nebo nedostačující vážnost neplacené práce při poskytování výchovné péče. Dále byly jako jedny z hrozeb současné rodinné politiky označeny chudoba domácností samoživitelů a samoživitelek a velké procento žen stojících v čele neúplných rodin.³²

Rodiny sólo rodičů jsou podrobněji řešeny především v pátém cíli koncepce, kterým je snaha podpořit rodiny se specifickými potřebami. Jedná se o rodiny, které se nacházejí v určitých životních situacích, v nichž se potýkají se specifickými problémy jako je snížení příjmu nebo zvýšení nákladů a časových požadavků pro plnění funkcí rodiny. Dle koncepce je potřeba upravit některé nástroje rodinné politiky tak, aby odpovídaly těmto jejich specifickým potřebám.³³

Konkrétně k samoživitelům pak koncepce uvádí, že jsou skupinou, která je trvale nejvíce vystavena riziku chudoby a jsou ohroženy také energetickou chudobou, kdy rostoucí ceny energií ve spojení s energetickou krizí se mohou stát zlomovým zásahem do jejich rodinného rozpočtu. Velkou finanční zátěž pro ně představují také náklady na bydlení a často se potýkají s problémy ohledně neplacení výživného druhým rodičem. Tyto problémy sólo rodin s dětmi navíc dle studie ještě zhoršila pandemie covid-19.³⁴

Koncepce k řešení problému rodin ve specifických situacích, kam řadí i rodiny sólo rodičů, navrhuje přijmout hned několik opatření prostřednictvím celkem šesti strategických cílů. Mezi navrhovanými opatřeními najdeme například zvýšení současné kapacity předškolních služeb péče pro děti do věku 3 let, a to až o 100 %, nastavení flexibilnějšího čerpání rodičovského příspěvku nebo zakotvení práva matky pečující o dítě do 9 let věku písemně požádat zaměstnavatele o práci na dálku. Dalším navrhovaným opatřením je posílení placení výživného druhým rodičem, čímž dojde k zajištění větší podpory finanční rovnováhy nezaopatřených dětí.³⁵

---

³² Tamtéž, str. 33-34.

³³ Tamtéž, str. 124.

³⁴ Tamtéž, str. 126-127.

³⁵ Tamtéž.

3. Sociální ochrana rodin sólo matek

Pojem neúplné rodiny byl pro účely této diplomové práce vymezen výše. Sólo rodičem, který v čele takové neúplné rodiny stojí, může být jak matka, tak i otec. V některých případech se tak problémy sólo rodičů dotýkají i mužů. Faktem ale zůstává, že v naprosté většině (téměř 90 %³⁶) jsou v roli samoživitelů ženy. Právě s ohledem na tato vysoká čísla jsem se rozhodla věnovat se v této diplomové práci sociální ochraně neúplných rodin, v jejichž čele stojí rozvedená matka samoživitelka.

Matky samoživitelky se v České republice řadí mezi skupiny nejvíce ohrožené chudobou.³⁷ Při péči o rodinu a zajišťování životního zázemí čelí jedinečným výzvám, často včetně již zmiňované finanční nestability, kdy jakýkoli neočekávaný výdaj či výpadek z pravidelných příjmů může mít pro jejich finanční situaci fatální důsledky³⁸.

Fakt, že sociální ochrana neúplných rodin není v posledních letech ideálně nastavena, ukazuje i průzkum Spolku na ochranu žen z let 2016-2017, kterého se zúčastnilo celkem 457 českých respondentek a který ukázal, že samoživitelky tvoří až 60 % z celkového počtu prostitutek v České republice.³⁹ Z dotazníkového šetření jiné neziskové organizace vyplynulo, že z celkového počtu žen, které v roce 2018 poskytovaly sexuální služby, byla třetina samoživitelek.⁴⁰ Vysoká čísla účasti samoživitelek v prostituci jasně naznačují, že v aktuálně nastaveném systému sociální ochrany se jim nedostává potřebné pomoci. Krajním řešením v podobě výkonu prostituce se samoživitelky snaží alespoň částečně vyřešit svou finanční situaci v momentě, kdy se jim dostatečné pomoci nedostává v rámci systému sociální ochrany.

Nejen z výše uvedených statistik jednoznačně vyplývá potřeba poskytovat rodinám sólo matek účinnou sociální ochranu a pomoci jim skloubit rodinné a pracovní povinnosti. Kromě efektivního nastavení sociálních dávek je pro dosažení tohoto účelu důležité implementovat politiky a programy, které umožní samoživitelkám snadnější přístup k pracovním příležitostem, vzdělání a sociálním službám, aby mohly lépe zvládat svou situaci a následně dosahovat i vlastního rozvoje. V následujících podkapitolách autorka podrobně rozebrere sociální ochranu

---

³⁶ Neviditelní. *Neviditelní rodiče samoživitelé* [online]. Tisková zpráva. 29. 6. 2021. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://neviditelni.org/blog/neviditelni-rodice-samozivitele>.

³⁷ *Příjmy a životní podmínky domácností – 2020* [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cdknb922a5>.

³⁸ Neviditelní. *Neviditelní rodiče samoživitelé* [online]. Tisková zpráva. 29. 6. 2021. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://neviditelni.org/blog/neviditelni-rodice-samozivitele>.

³⁹ HORÁČKOVÁ, Anna. Matky samoživitelky tvoří až 60 procent prostitutek v Česku. Snáze tak užíví své děti. In: *IRozhlas.cz* [online]. 2019. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/sexbyznys-prostitutek-matky-samozivitelky-rozkos-bez-rizika_1903101345_ako.

⁴⁰ Tamtéž.

poskytovanou rodinám samoživitelek formou peněžitých dávek a pokusí se nastínit návrhy řešení, která by mohla sociální ochranu zlepšit.

3.1. Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory je komplexně upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Státní sociální podpora tvoří spolu se sociálním pojištěním a sociální pomocí tři pilíře nově koncipované soustavy sociálního zabezpečení.⁴¹ Jedná se o státem řízenou sociální solidaritu rodin bezdětných (případně rodin bez nezaopatřených dětí) směrem k rodinám s nezaopatřenými dětmi a zejména pak o solidaritu jednotlivců a vysokopříjmových rodin vůči nízkopříjmovým rodinám.⁴² Jak je uvedeno v § 1 odst. 1 ZSSP, stát prostřednictvím těchto dávek přispívá na náklady na výživu a další základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje je i v dalších sociálních situacích. Veškeré dávky poskytované v rámci systému státní sociální podpory jsou obligatorními dávkami⁴³, tedy vznik nároku na ně není podmíněn účastí žadatele na pojištění (tzv. nepojistné dávky). O žádostech o dávky státní sociální podpory rozhodují místně příslušné krajské pobočky Úřadu práce České republiky.⁴⁴ Pravomocná rozhodnutí o dávkách státní sociální podpory jsou po splnění zákonných podmínek také přezkoumatelná ve správním soudnictví.⁴⁵

V rámci systému státní sociální podpory rozlišujeme dávky poskytované v závislosti na výši příjmu rodiny (tzv. testované dávky) a dávky poskytované nezávisle na příjmu (tzv. netestované dávky). Poskytnutí některých dávek státní sociální podpory závisí na sociální nebo ekonomické důvodnosti, což je důvodem, proč je u mnohých z nich rozhodujícím faktorem právě příjem rodiny.⁴⁶

Ze systému státní sociální podpory mohou mít neúplné rodiny samoživitelek nárok konkrétně na tyto dávky, které budou dále podrobněji rozebrány:

- přidavek na dítě;
- příspěvek na bydlení;
- rodičovský příspěvek; a
- porodné.

---

⁴¹ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 281.

⁴² KOMENDOVÁ, Jana. Státní sociální podpora. In: GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav a ČERNÁ, Jitka. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8842-9. Str. 208.

⁴³ Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře.

⁴⁴ *Státní sociální podpora* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2024-08-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora#pzd>.

⁴⁵ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 01.10.1997, č.j. JUD8935CZ.

⁴⁶ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 281.

Předtím, než se autorka bude podrobněji věnovat jednotlivým dávkám, považuje za důležité zmínit připravovanou reformu v oblasti sociálních dávek, která má reagovat na současnou složitost systému. Úprava navrhovaná MPSV spočívá v nahrazení čtyř opakujících se testovaných dávek dávkou jedinou. Konkrétně by nová dávka měla nahradit přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. Nově tak nebude potřeba pro přiznání těchto čtyřech dávek podávat čtyři samostatné žádosti, ale pouze jednu žádost, o které se povede jediné správní řízení.⁴⁷

Jednotná dávka by měla rodinám poskytovat komplexní podporu v oblasti zajištění základního živobytí, při placení nákladů za bydlení, výchovu a péči o děti a pracovní bonus. Navrhovaná úprava by do systému měla vnést prvek motivace osob aktivně řešit svou životní situaci, který v současném systému chybí, neboť bude zohledňovat aktivitu a snahu pracovat a řádnou školní docházku dětí. Zároveň by však dávka měla pamatovat i na zranitelné osoby včetně matek samoživitelek s malými dětmi, které nemohou zvýšit svůj příjem vlastní aktivitou. V neposlední řadě je také cílem nové úpravy odstranit tzv. body zlomu, které osoby v aktuálně nastaveném systému odrazují od získání či přijetí lépe placené práce, neboť by tím mohly přijít o nárok na podporu.⁴⁸

3.1.1. Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je testovanou peněžitou opakující se dávkou poskytovanou ze systému státní sociální podpory a v rámci dávek testovaných představuje dávku nejdůležitější a nejčastěji poskytovanou.⁴⁹ Přídavek má především pomoci pokrýt zvýšené náklady na výživu a výchovu nezaopatřeného dítěte.⁵⁰

Podmínky vzniku nároku na dávku

Nárok na dávku vzniká dle § 17 ZSSP nezaopatřenému dítěti v případě, že rozhodný příjem rodiny není vyšší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 3,40. Přídavek je poskytován v pevných měsíčních částkách, jejichž základní výše je upravena v § 18 odst. 1 ZSSP, přičemž při splnění zákonných podmínek lze přiznat přídavek ve zvýšené míře dle § 18 odst. 2

---

⁴⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *MPSV přichází s největší úpravou systému sociálních dávek za 30 let. Ocení hlavně rodiny a snahu pracovat* [online]. Tisková zpráva. Praha, 5. 2. 2024. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/7095934/TZ_revize_socialnich_davek_05022024.pdf/21144260-5e93-clf1-160e-f37b4bd2f280.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 287-288.

⁵⁰ SMEJKAL, Michal. Státní sociální podpora. In: HŮRKA, Petr; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; SMEJKAL, Michal; HALÍŘ, Jakub et al. *Právo sociálního zabezpečení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. ISBN 978-80-7380-912-6. Str. 250.

a 3 ZSSP. Základní výše přídatku na dítě se pohybuje v rozmezí od 830 Kč do 1 080 Kč v závislosti na věku dítěte. Přídatok na dítě ve zvýšené výměře pak činí v každém kalendářním měsíci o 500 Kč více.

Velmi zjednodušeně lze říci, že ve zvýšené míře je přídatok na dítě poskytována těm rodinám, ve kterých byl alespoň některý jejich člen ekonomicky aktivní nebo pobíral sociální dávky, a to v každém kalendářním měsíci po celé rozhodné období, kterým je kalendářní čtvrtletí předcházející tomu, na které se nárok na výplatu přídatku prokazuje, případně nárok na něj uplatňuje. Zvýšená výměra dávky má odrážet současnou nebo předešlou aktivitu některé ze společně posuzovaných osob a zároveň jde o jakýsi motivační bonus, kterým stát podporuje rodiny pracující.⁵¹

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy její úpravy

Podíváme-li se nyní na to, jak se přídatok na dítě projevuje v praxi, prvním problémem, na který by autorka chtěla poukázat, je (ne)vhodnost stanovení kalendářního čtvrtletí jako rozhodného období pro posouzení nároku na dávku. Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem, je dle § 6 písm. a) ZSSP kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok na výplatu dávky prokazuje, popřípadě nárok na dávku uplatňuje. Jak ukázala praxe, ne vždy je však kalendářní čtvrtletí pro tyto účely vhodným rozhodným obdobím.

Jako příklad můžeme uvést období nastupující pandemie Covid-19, kdy právě velké množství samoživitelek muselo být doma se svými dětmi a řada z nich ztratila práci. Přitom kalendářním čtvrtletím, za které se u nich zjišťoval rozhodný příjem, bylo poslední čtvrtletí roku 2019, které je ve většině zaměstnání spojeno s vyplácením ročních bonusů. Byť tedy z výše zmíněných důvodů některým samoživitelkám začátkem roku 2020 rapidně klesly příjmy, v důsledku pro některé situace nešťastně nastaveného rozhodného období nedosáhly na dávky vyplácené v závislosti na příjmu.⁵²

Za úvahu stojí také přídatok na dítě a výše, ve které je poskytován. Poměrně nedávno probíhaly v rámci odborné veřejnosti debaty o tom, zda přídatok na dítě již neztratil svou reálnou hodnotu a význam a nestal se dávkou spíše okrajovou a nevýznamnou. Důvodem k těmto pochybnostem byl především malý počet rodin, na které tato dávka dopadá a její nízká výše.

O velkém poklesu počtu oprávněných nezaopatřených dětí svědčí i statistika, dle které v roce 2002 pobíralo dávku 84 % nezaopatřených dětí, v roce 2015 pak slabých 19 % a v roce

---

⁵¹ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Přídatok na dítě od 1. 7. 2021*. Online. Právo a rodina (Wolters Kluwer), 2021. č. 9, str. 21. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/296644/1/2>. [cit. 2024-06-04].

⁵² ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení*. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 284.

2020 dokonce méně než 10 %.⁵³ Přídavek na dítě se tak dotýkal spíše jen rodin bez příjmů nebo rodin s velmi nízkými příjmy.⁵⁴ Bezpochyby do této skupiny v mnoha případech spadaly i samoživitelky s dětmi, neboť právě ty patří mezi skupiny nejvíce ohrožené chudobou.⁵⁵ Samoživitelky, které patřily mezi nízko středněpříjmové rodiny, na dávku ale již nedosáhly⁵⁶, byť i těmto nízko středněpříjmovým rodinám je přídavek adresován⁵⁷.

Výše zmíněný problém pomohla částečně vyřešit poměrně nedávná novela zákona o státní sociální podpoře⁵⁸, kterou došlo ke zvýšení koeficientu uvedeného v § 17 ZSSP z 2,70 na současných 3,40. Touto změnou se zvýšil počet rodin, které na dávku v současné době dosáhnou. Již v roce 2022 pobíralo dávku o třetinu více dětí než v roce předchozím.⁵⁹ Tento krok tak autorka považuje za zdařilý, neboť přídavek teď finančně pomáhá i mnoha rodinám, které na něj v minulosti nedosáhly.

Oproti tomu ale podle nashromážděných dat Ministerstva práce a sociálních věcí stále zůstává zhruba 90 000 rodin, které mají na přídavek nárok a přesto tuto dávku nepobírají.⁶⁰ Důvody, pro které tomu tak je, mohou být různé. Spousta oprávněných rodin se může stydět o přídavek na dítě požádat, protože ho vnímají jako dávku chudinskou. Některé rodiny také nemusí být dostatečně informovány o možnostech a podmínkách jeho získání. V neposlední řadě může žadatele odradit také administrativa spojená s podáním žádosti o dávku.

Na základě výše uvedeného by bylo vhodné v budoucnosti klást větší důraz na lepší informovanost občanů o existenci a dostupnosti nejen přídavku na dítě, ale i jiných sociálních dávek a zjednodušení administrativního procesu spojeného s podáním žádosti o dávku. Zlepšení informovanosti by mohlo být realizováno například prostřednictvím různých informačních kampaní třeba ve spolupráci s některými neziskovými organizacemi věnujícími se dané problematice. Zjednodušení administrativního procesu podávání žádostí o sociální dávky by měla

---

⁵³ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Přídavek na dítě od 1. 7. 2021*. Online. Právo a rodina (Wolters Kluwer), 2021. č. 9, str. 21. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/296644/1/2>. [cit. 2024-06-04].

⁵⁴ Tamtéž, str. 21.

⁵⁵ *Příjmy a životní podmínky domácností - 2020* [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cdknb922a5>.

⁵⁶ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Přídavek na dítě od 1. 7. 2021* [online]. Právo a rodina (Wolters Kluwer), 2021. č. 9, str. 21. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/296644/1/2>.

⁵⁷ KDU-ČSL. *MPSV: Přídavek na dítě pobírá stále více rodin, od ledna se navýší o 30 procent* [online]. Tisková zpráva. Praha, 25. 10. 2022. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/aktualne/zpravy/mpsv-pridavek-na-dite-pobira-stale-vice-rodin-od-1>.

⁵⁸ Zákon č. 285/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ KDU-ČSL. *MPSV: Přídavek na dítě pobírá stále více rodin, od ledna se navýší o 30 procent* [online]. Tisková zpráva. Praha, 25. 10. 2022. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/aktualne/zpravy/mpsv-pridavek-na-dite-pobira-stale-vice-rodin-od-1>.

⁶⁰ Tamtéž.

částečně vyřešit již chystaná reforma v podobě nahrazení čtyř stávajících sociálních dávek (včetně přídatku na dítě) dávkou jedinou, kdy podávat se bude pouze jedna jediná žádost.⁶¹

Stále diskutovanou a problematickou je také zvýšená výměra přídatku na dítě, ke které se poměrně nedávno vyjádřil i Ústavní soud České republiky. Skupina senátorů se domáhal zrušení § 18 odst. 1, 2 a § 18 odst. 3 ve slovech „ve zvýšené míře“ ZSSP, *in eventum* zrušení celého § 18 ZSSP. Předmětem soudního přezkumu byla otázka, zda napadená ustanovení upravující výši přídatku na dítě v základní a zvýšené výměře nejsou v rozporu s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 LZPS, tedy se zásadou obecné rovnosti a zákazem některých diskriminačních kritérií.⁶²

Ústavní soud se k možné diskriminaci vyjádřil tak, že „Dítě je v důsledku podmínění nároku na daný přídatek příjmy společně posuzovaných osob vystaveno odlišnému právnímu, a tím i ekonomickému zacházení na základě příslušnosti k rodině, aniž by (zpravidla) samo mělo na jednání těchto osob či jejich status vliv.“ Zároveň ale soud dospěl k závěru, že „toto různé právní zacházení je, jak zřetelně plyne ze shora nastíněné konstrukce této sociální dávky, záměrné. Přitom tento záměr se nezakládá na Listinou zapovězených důvodech diskriminace, ale na motivaci rodin s dětmi dosáhnout určitého ekonomického a zejména sociálního statusu, který si očima zákonodárce zaslouží stimulaci.“ Podle Ústavního soudu se tak nejedná o diskriminaci z důvodu sociálního původu nebo rodu dle čl. 3 odst. 1 LZPS, neboť ty jsou dány již od narození dítěte a nelze je na rozdíl od zdrojů příjmů rodiny změnit.⁶³

Ústavní soud tak připomněl svůj náleží ze dne 2. 9. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 40/97 a uzavřel, že „tuto nerovnost v sociálních vztazích v podobě stanovení různých podmínek přídatku na dítě nelze pokládat za porušení ústavní zásady rovnosti v právech, neboť vodítkem této nerovnosti je i zde individuální posuzování sociální a ekonomické situace adresátů této sociální dávky.“⁶⁴

Pokud ale výše uvedené závěry vztáhneme na příkladnou situaci sólo matky, které již skončil nárok na předmětné sociální dávky uvedené v § 18 odst. 2 ZSSP, ale zároveň se jí nepodařilo sehnat pro své dítě místo v předškolním zařízení z důvodu nedostatku volných míst, v důsledku čehož nemůže být z důvodu každodenní péče o své malé dítě výdělečně činná, nemá v podstatě žádnou možnost, jak na zvýšenou výměru přídatku dosáhnout.

V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že ani Ústavní soud nebyl při výše uvedeném rozhodování jednotný. Hned pět ústavních soudců projevilo ve věci odlišné stanovisko. Tři z nich

---

⁶¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *MPSV přichází s největší úpravou systému sociálních dávek za 30 let. Ocení hlavně rodiny a snahu pracovat* [online]. Tisková zpráva. Praha, 5. 2. 2024. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/7095934/TZ_revize_socialnich_davek_05022024.pdf/21144260-5e93-c1f1-160e-f37b4bd2f280.

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 17.12.2019, sp. zn. Pl. ÚS 31/17–1.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

vycházeli zejména z toho, že napadená právní úprava odporuje čl. 1 a 3 LZPS, neboť k dotčeným dětem přistupuje diskriminačním způsobem, když je rozděluje podle sociálního původu. Tento svůj postoj odůvodnili tím, že vzhledem k tomu, že dávka je v tomto případě adresována přímo dětem, kdy některé z nich jsou zároveň zatíženy důsledky jednání, na které nemají vliv, dochází k nespravedlivému rozlišování mezi lidmi podle jejich sociálního původu, což je v demokratickém právním státě založeném na rovnosti lidí nepřipustné. Dále tito disentující soudci nesouhlasili ani s názorem většiny, že péče o dítě probíhá v rámci rodiny „*jako entity se vzájemným velmi úzkým propojením sociálních vztahů*“ a z tohoto důvodu není nárok na přídavek na dítě vázán výhradně na situaci dítěte jakožto příjemce dávky, ale na okruh společně posuzovaných osob. Tento závěr podle nich zasahuje do podstaty lidské důstojnosti dotčeného dítěte chráněné čl. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť „*zbavuje dítě jako takové hodnoty lidské bytosti a činí je jen součástí rodiny a jeho cenu a péči státu o něj dovozuje z kvality jeho rodiny, nikoli z kvality jeho jedinečného lidství.*“⁶⁵

Postupem času tak uvidíme, jak se bude judikatura v oblasti přídavku na dítě dále vyvíjet a jak se případné závěry přijaté soudním orgánem ochrany ústavnosti promítnou do právní úpravy. Autorka této diplomové práce souhlasí spíše s názorem disentujících soudců a má za to, že právní úprava ohledně zvýšené výměry přídavku na dítě by měla být nastavena tak, aby zohledňovala fakt, že se jedná o dávku určenou přímo dítěti, které převážně v mladším věku opravdu nemá vliv na jednání svých rodičů, a tudíž i na výši, ve které mu bude dávka přiznána.

3.1.2. Příspěvek na bydlení

Bydlení patří mezi základní životní potřeby lidí⁶⁶ a jeho zajištění je jednou z těch nejzákladnějších životních podmínek.⁶⁷ Právo na bydlení není přímo vyjádřené v LZPS, lze ho ale zařadit pod sociální práva, která jsou zakotvena v Hlavě IV LZPS. U sociálních práv na rozdíl od základních lidských a politických práv, u kterých převládá povinnost státu zdržet se určitého jednání, převažuje povinnost státu aktivně jednat a zajistit nositeli těchto práv v případě potřeby určitá plnění či služby.⁶⁸ I když je zajištění bydlení zásadně individuální povinností jednotlivce, v každé společnosti jsou přítomni i ti, kteří nejsou v důsledku objektivních důvodů schopni zajistit

⁶⁵ URBAN, Tomáš. Rozbor nálezu týkajícího se zvýšené výměry přídavku na dítě. In: *ZJCP - Zpravodaj Jednoty českých právníků* [online]. 2020, roč. 2020, č. 4, str. 87. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/300222/1/2>.

⁶⁶ KOMENDOVÁ, Jana. Státní sociální podpora. In: GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav a ČERNÁ, Jitka. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8842-9. Str. 216.

⁶⁷ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 11.

⁶⁸ WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek. Proč se zabývat sociálními právy. In: WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek (ed.). *Sociální práva. Teoretik*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87576-02-1. Str. 7-8.

si prostředky na své bydlení sami nebo se potýkají s jinými problémy. Stát je v takovýchto případech povinen na základě principu společenské solidarity těmto osobám pomoci, a to například právě skrze nevratnou finanční výpomoc.⁶⁹

Příspěvek na bydlení je opakující se nárokovou peněžitou dávkou poskytovanou v rámci systému státní sociální podpory, která se řadí mezi dávky vyplácené v závislosti na výši příjmu.⁷⁰ Tato dávka pomáhá rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy s pokrytím nákladů na bydlení.⁷¹

Pro rodiny sólo matek, které se často potýkají s nízkými příjmy, představuje tato dávka mnohdy klíčovou pomoc při zajištění a udržení stabilního a bezpečného bydlení, neboť skupinou obyvatel, kterou náklady na bydlení nadměrně finančně zatěžují, jsou právě rodiny, v jejichž čele stojí samoživitelé.⁷² Sólo matky často k pokrytí nákladů na bydlení potřebují až čtvrtinu⁷³ svých čistých příjmů. Jejich finanční situace jim totiž mnohdy nedovoluje investovat do koupě vlastního bydlení, a proto volí měsíčně nákladnější řešení v podobě nájemního bytu. Například při sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 žilo ve Středočeském kraji 99 % z cenzovaných neúplných rodin v bytě, z toho 55,6 % v bytě ve vlastním domě nebo osobním vlastnictví a 24,5 % v nájmu.⁷⁴ I v porovnání s matkami, které žijí se svým partnerem, bydlí sólo matky častěji v pronajatých bytech.⁷⁵ Nesnáze samoživitelů týkající se bydlení a placení nákladů na jeho zajištění se ukázaly také během pandemie Covid-19, přičemž tyto problémy u nich byly častější než u kompletních rodin.⁷⁶ A právě s tímto by nejen samoživitelkám měl státem poskytovaný příspěvek na bydlení pomoci.

Podmínky vzniku nároku na dávku

Dle § 24 odst. 1 ZSSP vznikne nárok na příspěvek na bydlení, pokud je žadatel vlastníkem nebo nájemcem bytu a byt užívá a zároveň musí jeho náklady na bydlení přesahovat částku součinu jeho rozhodného příjmu a příjmu společně posuzovaných osob a koeficientu 0,30. Současně však

---

⁶⁹ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 12.

⁷⁰ SMEJKAL, Michal. Státní sociální podpora. In: HŮRKA, Petr; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; SMEJKAL, Michal; HALÍŘ, Jakub et al. *Právo sociálního zabezpečení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. ISBN 978-80-7380-912-6. Str. 252.

⁷¹ *Příspěvek na bydlení*. Online. Úřad práce ČR. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-bydleni1>. [cit. 2024-08-13].

⁷² *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Str. 126. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ 5.5 *Bydlení domácností* [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty/13-2130-03--5_5_bydleni_domacnosti.

⁷⁵ *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Str. 126. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

⁷⁶ Tamtéž, str. 126.

součin rozhodného příjmu a koeficientu 0,30 nesmí být vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Koeficient 0,30 souvisí se zásadou, podle které každá rodina může na náklady na bydlení vynaložit maximálně 30 % svých příjmů, což je považováno za sociálně únosnou hranici.⁷⁷

Rozhodným příjmem je podle § 4 ZSSP stejně jako u přídatku na dítě měsíční průměr příjmů rodiny v rozhodném období, kterým je kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok na výplatu dávky prokazuje, případně nárok na dávku uplatňuje. Výčet příjmů, které se pro přiznání příspěvku na bydlení považují za rozhodné najdeme v § 5 odst. 1 ZSSP. Vzhledem k problematice, které se tato diplomová práce věnuje, zmíním, že do rozhodného příjmu se pro účely příspěvku na bydlení započítávají i některé sociální dávky, a to například rodičovský příspěvek, přídatek na dítě a náhradní výživné nebo dávky nemocenského pojištění. Normativní náklady na bydlení upravuje § 26 ZSSP a jsou určeny jako průměrné celkové náklady na bydlení⁷⁸. Jejich výše se liší podle právního důvodu užívání bytu, počtu osob v rodině a velikosti (počtu obyvatel) obce.

Samotný příspěvek na bydlení je pak dle § 27 ZSSP poskytován ve výši rozdílu mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30 za kalendářní měsíc a v případě, že náklady na bydlení upravené v § 25 ZSSP jsou nižší než náklady normativní, činí výše příspěvku rozdíl mezi náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30.

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy její úpravy

Sociálním právům v hlavě IV LZPS, kam řadíme i právo na bydlení, se opakovaně věnuje Ústavní soud. Ten se k otázce jejich realizace vyjadřuje spíše zdrženlivě, neboť si dle vlastních slov uvědomuje, že *„rozsah sociálních práv (...) je limitován možnostmi státního rozpočtu podloženými výsledky hospodaření státu. Teprve v rámci těchto možností se uplatní limity dané příslušnými články Listiny upravujícími sociální práva.“* Otázku účelnosti a vhodnosti zákonné úpravy nechal Ústavní soud v pravomoci zákonodárce, neboť se podle něj jedná o otázky ve své podstatě politické. Ústavní soud také připomenul, že *„Pojmovým znakem sociálních práv je skutečnost, že nemají bezpodmínečnou povahu a je možné se jich domáhat pouze v mezích platných zákonů (čl. 41 Listiny). Tato absence přímé vymahatelnosti se projevuje v nutnosti jejich zákonného vymezení, které je pak současně i podmínkou konkrétní realizace jednotlivých sociálních práv.“* Zároveň ale soud konstatoval, že i když je zákonodárce oprávněn stanovit

---

⁷⁷ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 288.

⁷⁸ *Příspěvek na bydlení* [online]. Úřad práce ČR. [cit. 2024-08-13]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-bydleni/>.

konkrétní podmínky jejich realizace, musí být zákonné vymezení sociálních práv v souladu s ústavními principy, tedy že je nelze úplně popřít či anulovat.⁷⁹

Podíváme-li se na aktuální nastavení podmínek poskytování příspěvku na bydlení, setkáme se s obdobným problémem jako v případě přídatku na dítě. Vzhledem ke stejnému nastavení rozhodného období, za které se hodnotí rozhodný příjem a náklady na bydlení, ani příspěvek na bydlení nereaguje na aktuální finanční situaci právě například rodin sólo matek, nýbrž reaguje až se čtvrtletním zpožděním. V situacích rapidního poklesu příjmů či prudkého nárůstu nákladů na bydlení způsobeného například rychlým a skokovým zvýšením cen energií, může dlouhé rozhodné období bránit poskytnutí fungující pomoci domácnostem. Je tedy otázkou, zda pro takovéto případy rozhodné období nezkrátit a nevycházet jen z aktuálního měsíce či měsíce předcházejícího.⁸⁰

Mimo výše zmíněné by nastavení podmínek pro získání nároku na příspěvek na bydlení mohlo více zohledňovat ty skupiny osob, které dočasně či po delší dobu čelí specifickým obtížím. Mezi ně můžeme zařadit například právě samoživitelky, ale i osoby se zdravotním postižením či obecně nízkopříjmové rodiny s malými dětmi. Obecně je potřeba zajistit flexibilnější přístup k posuzování individuálních potřeb těchto skupin a celkově nastavit spravedlivější a efektivnější systém, který by lépe odpovídal skutečným potřebám specifických částí společnosti.

V neposlední řadě by ke zlepšení poskytování pomoci sólo matkám s náklady na bydlení také mohla pomoci úprava stavebního spoření cílená obecně na podporu rodin pečujících o děti, případně o další závislé členy.⁸¹ Za zvážení by také stálo zefektivnění výplaty dávky tak, aby poskytovala včasnou a adekvátní pomoc.⁸²

3.1.3. Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je obligatorní peněžitou opakující se dávkou státní sociální podpory, která je poskytována nezávisle na příjmu. Představuje příspěvek státu na výchovu dítěte, resp. na zaručenou „sociální mzdu“.⁸³ Účelem rodičovského příspěvku je zlepšit životní podmínky rodin,

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 09.01.2013, sp. zn. Pl. ÚS 31/09–1.

⁸⁰ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 82.

⁸¹ *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Str. 118. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

⁸² *Strategie rodinné politiky 2024-2030* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Str. 120. [cit. 2024-07-22]. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

⁸³ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN

kteře pečují o malé děti a skřze dávkou tak stát přispívá na výdaje potřebné k zajištění výživy a dalších základních osobních potřeb rodiče v době, kdy osobně celodenně pečuje o malé dítě.⁸⁴ Není pochyb o tom, že osobní péče rodičů v prvních letech života dítěte je pro jeho následný vývoj velmi důležitá, neboť jak uvádí Štangová: „*Lékařské, psychologické a sociologické výzkumy potvrdily, že první roky života dítěte jsou rozhodující nejen pro jeho vývoj fyzický, ale také pro vývoj psychický a pro formování jeho charakteru. Správný rozvoj osobnosti dítěte může nejlépe zajistit dobré rodinné prostředí a péče rodičů, zejména matky.*“⁸⁵ A právě rodičovský příspěvek by měl být dávkou umožňující rodičům věnovat se osobně péči o dítě.⁸⁶

Podmínky vzniku nároku na dávkou

Dle § 30 odst. 1 ZSSP má na rodičovský příspěvek nárok rodič, který celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině do tří let jeho věku. Celodenní osobní péče neznámá, že by o dítě musela pečovat matka osobně. V souladu s § 31 odst. 3 ZSSP lze péči o dítě zajistit i prostřednictvím jiné zletilé osoby, typicky chůvy. Dítě lze také umístit do jeslí, mateřské školy a podobných zařízení. Do dvou let věku dítěte ale nesmí jeho pobyt v těchto zařizeních přesahovat 92 hodin v kalendářním měsíci. Pro získání příspěvku musejí mít dále rodič i dítě na území České republiky místo trvalého pobytu a bydliště.

Výše rodičovského příspěvku je od tohoto roku nastavena na 350 000 Kč, v případě vícerčat pak na 525 000 Kč. V souladu s § 30 odst. 3 ZSSP volí měsíční výši rodičovského příspěvku oprávněný rodič, a to v zákonem stanovených limitech. Každý bez ohledu na výši jeho příjmu může zvolit měsíční výši příspěvku v částce nepřevyšující 13 000 Kč, vyšší měsíční výplatu rodičovského příspěvku mohou volit pouze rodiny s dostatečně vysokými příjmy, konkrétně ty, u kterých lze některému z rodičů stanovit ke dni narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu v částce převyšující 13 000 Kč. Výše rodičovského příspěvku ale nesmí měsíčně přesahovat 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu. V souladu s § 30 odst. 5 ZSSP lze volbu výše rodičovského příspěvku měnit. V případě, že nárok na rodičovský příspěvek zanikne z důvodu vzniku nároku na peněžitou pomoc v mateřství na nové nejmladší dítě v rodině nebo z důvodu jeho narození, má rodič za podmínek stanovených § 30a odst. 1 ZSSP nárok na jednorázové vyplacení zbývající nevyčerpané části rodičovského příspěvku.

978-80-7630-039-2. Str. 28. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

⁸⁴ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 291–292.

⁸⁵ Tamtéž, str. 291.

⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře.

Kritické hodnocení právní regulace

Rodičovský příspěvek by měl ve spojení s rodičovskou dovolenou představovat hlavní nástroj sociální ochrany rodičů malých dětí a pomoci jim efektivně sladit jejich rodinný život s tím pracovním.⁸⁷ Jak uvádí Koldinská, je sladění pracovního a rodinného života „jedním z důležitých prostředků k dosažení rovnosti příležitostí pro muže a ženy a spravedlivějšímu dělení pečovatelských povinností.“⁸⁸ Byť je současné nastavení rodičovského příspěvku flexibilnější než v dřívější právní úpravě a došlo tak ke zvýšení podpory sladování rodinného a pracovního života,⁸⁹ lze stále o naplnění výše zmíněného cíle úspěšně pochybovat.⁹⁰

Poslední úprava rodičovského příspěvku účinná od 1. ledna 2024 přinesla zvýšení dávky spolu se zkrácením podpůrní doby. O tom, zda se jedná o dostatečně efektivní řešení, které skutečně povede ke snazšímu sladování pracovního a soukromého života (a tedy i k podpoře sociální ochrany samoživitelek) lze však pochybovat.

Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně čerstvou záležitost a nejsou tak k dispozici ucelené informace o vlivu této změny na chování dotčených rodin, můžeme se při zodpovídání výše nastíněné otázky inspirovat tím, jakou reakci vyvolalo zvýšení dávky v roce 2020. Dle získaných dat měla tato změna na participaci matek na trhu práce spíše opačný efekt. Zvýšení dávky z 220 000 Kč na 300 000 Kč totiž vedlo k prodloužení doby čerpání příspěvku a ke snížení pracovního zapojení matek.⁹¹ Z pohledu rodin představovalo navýšení příspěvku neočekávané zvýšení jejich rozpočtu a motivovalo je k prodloužení doby jeho čerpání.⁹²

Podíváme-li se navíc na aktuální nastavení rodičovského příspěvku, zjistíme, že minimálně v případech, kdy je rodičovský příspěvek čerpán do dvou až tří let věku dítěte, nepředstavuje takový zdroj finančních prostředků, který by byl schopen zajistit samoživitelkám důstojný

---

⁸⁷ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 26. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

⁸⁸ Tamtéž, str. 26.

⁸⁹ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 292.

⁹⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 26. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

⁹¹ GROSSMANN, Jakub; PERTOLD, Filip; ŠOLTÉS, Michal; ŠARBOCH, Matěj a ZAPLETALOVÁ, Lucie. *Vliv zvýšení rodičovského příspěvku na participaci žen na trhu práce. Studie (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu)* [online]. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2022. ISBN 978-80-7344-655-0. Str. 15. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_14_2022_Rodicovska/IDEA_Studie_14_2022_Rodicovska.html#p=1.

⁹² Tamtéž, str. 15.

příjem.⁹³ Při současné výši dávky bude samoživitelce měsíčně rodičovský příspěvek vyplácen v částce 14 583 Kč při čerpání po dobu 24 měsíců, resp. v částce 11 667 Kč při čerpání po maximální možnou dobu, tedy až do 3 let věku dítěte. ⁹⁴ V případě samoživitelek umocňuje výše zmíněný fakt navíc i to, že se svými příjmy, které u třetiny samoživitelek nepřesahují 10 000 Kč měsíčně a u více než poloviny z nich se pohybují v rozmezí 10 000 - 20 000 Kč⁹⁵, často nedosáhnou na možnost čerpat rodičovský příspěvek ve zvýšené výši dle § 30 odst. 3 písm. b) ZSSP, zvláště pak pokud se jedná o narození druhého a další dítě, zatímco samoživitelka stále ještě pečuje o první malé dítě.

Zároveň se sólo matky dostávají do velmi obtížené situace při jejich návratu na trh práce. Byť se ekonomická aktivita rodiče během čerpání rodičovské dovolené nijak nemonitoruje a nárok na rodičovský příspěvek není podmíněn skutečným čerpáním rodičovské dovolené, situace, kdy by se pečující rodič vrátil do práce, nenastává v praxi moc často⁹⁶. O to méně v případě sólo matek. I pokud odhlédneme od časové náročnosti péče o dítě a časté absence pomoci ze strany otce dítěte (ať té finanční v podobě placení výživného, tak pečovatelské), setkává se samoživitelka při snaze získat práci s několika dalšími problémy.

Jedním z nich je fakt, že najít si práci, kde bude zaměstnavatel respektovat péči o malé dítě spojenou s problémy způsobené častou nemocí dítěte, je velice problematické⁹⁷, natož pak pro samoživitelky, které jsou na péči o dítě samy. V situacích, kdy nedisponují ani podporou ze strany dalších osob z rodiny, které by s péčí o dítě pomohly, musí veškeré tyto záležitosti řešit samy. V důsledku toho pak zaměstnavatelům často vznikají potíže a nechtějí matky malých dětí zaměstnávat.⁹⁸

---

⁹³KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 29. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

⁹⁴ Tamtéž, str. 29.

⁹⁵ *Výsledky průzkumu: Třetina samoživitelek má příjmy nižší než 10 000 korun, ovoce a zeleninu kupuje pravidelně každá čtvrtá* [online]. Klub svobodných matek. 2018. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.klubsvobodnychmatek.cz/vysledky-pruzkumu-tretina-samozivitelek-ma-prijmy-nizsi-nez-10-000-korun-ovoce-a-zeleninu-kupuje-pravidelne-kazda-ctvrtka/A_397.

⁹⁶ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 29. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

⁹⁷ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 291.

⁹⁸ Tamtéž, str. 291.

Další potíží v souvislosti s návratem samoživitelek na trh práce je nedostatek kapacit v předškolních zařízeních⁹⁹ jako jsou mateřské školy nebo dětské skupiny. Pro samoživitelky je tak obtížné sehnat místo pro své dítě v předškolním zařízení alespoň na pár hodin denně, o to více pak jistě ve velkých městech. Například v roce 2011 chybělo v mateřských školách více než 105 000 míst, což mělo vliv i na zaměstnanost matek, neboť těch oproti roku 2001, kdy těchto míst chybělo „pouze“ 63 000, pracovalo o 9 000 méně.¹⁰⁰ Nedostatečná kapacita v předškolních zařízeních má klíčový vliv na možnosti zajištění péče o děti a návrat samoživitelek na pracovní trh.¹⁰¹ Právě nedostatek těchto kapacit komplikuje sámo matkám jak možnost zkrácení doby pobírání dávky (neboť by se po jejím rychlém vyčerpání a následném nepřijetí dítěte do předškolního zařízení ocitly bez příjmu ze zaměstnání i bez rodičovského příspěvku), tak i získání dalšího příjvídělkv, protože celodenní péče o dítě jim často nedovoluje zvýšit svůj příjem vlastní ekonomickou činností.

Nehledě na plnou kapacitu předškolních zařízení, se samoživitelky potýkají i s nedostatečnou nabídkou práce na částečný úvazek¹⁰². Většina matek samoživitelek tak zůstává ve své příjmové situaci odkázána právě na rodičovský příspěvek a další dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi.¹⁰³ Byť tedy rodičovský příspěvek nemá zcela nahradit příjem z ekonomické činnosti rodiče, kterou v důsledku péče o dítě nevyvíjí¹⁰⁴, je pro samoživitelky v tomto období nezbytným příjmem a velmi důležitou dávkou¹⁰⁵.

---

⁹⁹ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 26. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

¹⁰⁰ SYRI. *Nedostatek míst v mateřských školách vede ke ztrátám ve státním rozpočtu* [online]. Tisková zpráva. 31. 8. 2023. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.syri.cz/tiskove-zpravy/nedostatek-mist-v-materskych-skolach-vede-ke-ztratam-ve-statnim-rozpocetu>.

¹⁰¹ *Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku. Aktualizace pro rok 2020 se zaměřením na strategie rodičů* [online]. 2022. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/17489737/Anal%C3%BDza+dostupnosti+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+p%C3%A9%C4%8De+o+d%C4%9Bti+v+p%C5%99ed%C5%A1kohn%C3%ADm+v%C4%9Bku/286e5037-e5a4-4b88-a608-e95580f3c412>.

¹⁰² KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 26. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

¹⁰³ Tamtéž, str 29.

¹⁰⁴ SMEJKAL, Michal. Státní sociální podpora. In: HŮRKA, Petr; KOMENOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; SMEJKAL, Michal; HALÍŘ, Jakub et al. *Právo sociálního zabezpečení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. ISBN 978-80-7380-912-6. Str. 256.

¹⁰⁵ ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 291.

Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, současný systém poskytování rodičovského příspěvku je málo pružný, celkem složitě upravený a poskytovaný po příliš dlouhou dobu.¹⁰⁶ Tato úprava spolu s dalšími problémy jako je nedostatek míst v předškolních zařízeních, a to zejména pro děti mladší 2 let, a nedostatečná flexibilita trhu práce, vytváří situaci, ve které jsou nejen sólo matky, ale obecně pečující rodiče, dlouhodobě vyloučeny z možnosti pracovat.¹⁰⁷ Z dosavadních zjištění tak plyne, že pouhé zvýšení rodičovského příspěvku bez dalších výraznějších změn v jeho koncepci pravděpodobně není dostačujícím opatřením ke sladění rodinného a pracovního života¹⁰⁸ a tudíž i k podpoře návratu sólo matek na trh práce a zlepšení jejich finanční situace.

Návrhy úpravy dávky

Jedním z řešení, která by mohla pomoci nastavit rodičovský příspěvek opravdu efektivně, je zkrácení maximální doby čerpání rodičovského příspěvku, a například to do dvou let věku dítěte¹⁰⁹. Tím by došlo ke zkrácení doby, po kterou je samoživitelka vyloučena z trhu práce a zlepšení jejího zabezpečení v období péče o malé děti, kdy společně s touto změnou by ovšem muselo dojít k zavedení práva na předškolní vzdělávání již od dvou let věku dítěte¹¹⁰, tak, aby samoživitelka mohla po skončení podpůrní doby rodičovského příspěvku umístit dítě do předškolního zařízení a začít pracovat. Do budoucna je tedy potřeba směřovat ke zkrácení podpůrní doby rodičovského příspěvku a nastavit jej tak, aby přiměřeně nahrazoval předchozí příjem sólo matek.¹¹¹

Další úpravou, která se v souvislosti s rodičovským příspěvkem nabízí, je umožnění přenositelnosti části dávky a nastavení pozitivních nástrojů k její realizaci.¹¹² Obecně by pro rodiny s malými dětmi byla takováto možnost pozitivním přínosem, zaměříme-li se však na samoživitelky, je otázkou, jak moc by konkrétně v jejich případě pomohla. Reálná možnost využití

---

¹⁰⁶ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 29. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 29.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 38.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 38.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 38.

¹¹¹ GROSSMANN, Jakub; PERTOLD, Filip; ŠOLTÉS, Michal; ŠARBOCH, Matěj a ZAPLETALOVÁ, Lucie. *Vliv zvýšení rodičovského příspěvku na participaci žen na trhu práce. Studie (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu)* [online]. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, 2022. ISBN 978-80-7344-655-0. Str. 15. [cit. 2024-07-21].

¹¹² KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 40. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

čerpání části rodičovské dovolené a pobírání rodičovského příspěvku otcem dítěte by nastala pouze v momentě, kdy by mezi rodiči panovaly dobré vztahy a otec by měl reálný zájem o dítě pečovat. Otec by běžně v takovém případě musel na určitý čas opustit své zaměstnání, což by ve většině případů mělo za následek pokles jeho celkových příjmů. Z velké části by tak záleželo na „ochotě“ otce dítěte přerušit svou kariéru a nastoupit na rodičovskou dovolenou.

Dle statistik jsou však zkušenosti mužů s rodičovskou dovolenou minimální.¹¹³ Důvodem je podle Maříkové to, že *„příjem muže bývá obvykle vyšší než příjem ženy, lidé uvažují pragmaticky. Jak ukazují zkušenosti ze zemí, kde otcové pečují o své dítě celodenně, pokud výše náhrady za mzdu v podobě rodičovského příspěvku není nastavena jako univerzální dávka, nýbrž jako dávka, která má vztah k předchozímu příjmu jedince, pak se zvyšuje ochota otců odcházet na rodičovskou.“*¹¹⁴ Přitom dle výsledků průzkumu Česko v datech provedeného agenturou Ipsos v roce 2021 bylo zjištěno, že až 70 %¹¹⁵ mužů by mělo zájem být s dítětem doma alespoň část rodičovské dovolené. Hlavní příčinou způsobující nevyužívání rodičovské dovolené otci jsou tak s ohledem na výše uvedené především ekonomické důvody.

Jako vhodný nástroj, který by mohl pomoci dosáhnout částečné přenositelnosti dávky, se jeví zvýšení rodičovského příspěvku v momentě, kdy by dávku a rodičovskou dovolenou skutečně čerpal po určenou minimální dobu každý z rodičů.¹¹⁶ Nárok na zvýšený rodičovský příspěvek by vznikl oběma pečujícím rodičům a mohl by tak být vhodný například i pro rozvedené rodiče. V tomto případě by ovšem bylo nutné zvážit to, jak moc náročné by pro dítě bylo po určitém čase přejít v podstatě do výlučné péče otce, což by situace spojená s návratem sólo matky do práce a nástupem otce na dovolenou nepochybně vyžadovala.

Inspiraci pro efektivní nastavení rodičovského příspěvku lze hledat také v jiných evropských státech, konkrétně Švédsku či Slovinsku. Podle modelu v těchto zemích by rodičovský příspěvek byl přidělován oběma rodičům rovným dílem, tedy za současné právní úpravy 175 000 Kč pro matku a 175 000 Kč pro otce. Každý z nich by pak měl možnost převést určitou částku na druhého rodiče prostřednictvím písemné dohody, zároveň by minimální stanovenou zbývající částku musel

---

¹¹³ *Tátové na rodičovské* [online]. Česko v datech. 2021. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/163-tatove-na-rodicovske/#article-content>.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. Str. 39. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.

vyčerpat sám, jinak by nárok na dávku zanikl. Po dobu čerpání této zbývající částky rodičovského příspěvku by pak dotčený rodič musel skutečně čerpat rodičovskou dovolenou.¹¹⁷

Na závěr je nutné podotknout, že přenastavení podmínek poskytování rodičovského příspěvku by v některých případech vyžadovalo změny i v dalších oblastech práva, jako je oblast pracovněprávní¹¹⁸. Pokud ale chceme skutečně dosáhnout snažšího sladování pracovního a rodinného života a zlepšení sociální ochrany nejen samoživitelek, ale obecně pečujících rodičů, budou komplexní změny v této oblasti v budoucnu nevyhnutelné.¹¹⁹

3.1.4. Porodné

Porodné je jednorázovou obligatorní peněžitou dávkou státní sociální podpory, kterou stát finančně podporuje rodiny v souvislosti s porodem a narozením potomka.¹²⁰ S narozením dítěte jsou spojeny vysoké finanční náklady, které mohou nízkopříjmové rodiny výrazně zasáhnout. Pro samoživitelky je finanční situace spojená s porodem obvykle ještě složitější, neboť jako sólo rodiče nesou veškeré náklady spojené s porodem a narozením potomka, a to často bez jakékoli finanční podpory ze strany otce dítěte. Mezi nejvýznamější náklady patří výdaje spojené se zajištěním péče o novorozence, jako je pořízení vybavení, oblečení, plen, dětské hygieny, výživy a dalších. Vzhledem k tomu, že samoživitelky jsou skupinou, která je dlouhodobě silně ohrožena chudobou¹²¹, budou to často právě ony, které na přiznání porodného mohou dosáhnout.

Porodné jako dávka poskytovaná v rámci systému státní sociální podpory bylo zavedeno v roce 1995, kdy nahradilo dávku poskytovanou v rámci nemocenského pojištění nazvanou jako podpora při narození dítěte.¹²² Do konce roku 2010 patřilo porodné mezi dávky netestované a vyplácelo se každé ženě, která porodila dítě nezávisle na výši příjmu, ale od roku 2011 je porodné dávkou testovanou a není již poskytováno plošně.¹²³ Tímto krokem došlo k výrazné redukci počtu osob, kteří mají na porodné nárok, což vyvolalo negativní reakce u mladých rodin i široké veřejnosti.¹²⁴

---

¹¹⁷ Tamtéž, str. 39.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 39.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 40.

¹²⁰ *Porodné* [online]. Úřad práce ČR. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/porodne>.

¹²¹ *Příjmy a životní podmínky domácností – 2020* [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cdknb922a5>.

¹²² ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 290.

¹²³ Tamtéž, str. 290.

¹²⁴ ŠTANGOVÁ, Věra. Nová koncepce právní úpravy porodného. In: *RoLi - Rodinné listy (Wolters Kluwer)* [online]. 2015, roč. 2015, č. 4, str. 26. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/214537/1/2>.

Podmínky vzniku nároku na dávku

Porodné je nyní upraveno v § 44-46 ZSSP. Nárok na něj (za splnění dalších podmínek) vzniká matce, která porodila své první nebo druhé živé dítě, a to dnem porodu. V případě třetího a dalšího dítěte nárok na porodné matkám nevzniká, maximálně tak lze porodné získat dvakrát. Porodné ženě zásadně nenáleží v případě, kdy jí v minulosti už dvakrát vznikl nárok na porodné, a to z důvodu převzetí dítěte do jednoho roku jeho věku do trvalé péče nahrazující péči rodičů nebo z důvodu porodu jednoho živého dítěte a převzetí druhého do trvalé péče nahrazující péči rodičů.

Vznik nároku na porodné je dále podmíněn tím, že rozhodný příjem v rodině nesmí být vyšší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70. Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem, je dle § 6 písm. b) ZSSP kalendářní čtvrtletí, které předchází kalendářnímu čtvrtletí narození dítěte. Výše porodného v případě prvního dítěte činí 13 000 Kč, částka 10 000 Kč je pak vyplácena u druhého dítěte.

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy její úpravy

Byť dle názoru autorky nepředstavuje porodné pro samoživitelky stěžejní dávku, neboť vzhledem k tomu, že se jedná o dávku jednorázovou, neřeší případnou nepříznivou finanční situaci samoživitelek trvale, může být obzvláště pro nízkopříjmové rodiny sólo matek stěžejní.

Jako příklad můžeme uvést situaci, kdy matka ještě část rozhodného období před narozením dítěte pracovala a žila s otcem dítěte a rozhodný příjem v rodině tak bude větší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70. V posledních týdnech před narozením dítěte ji ale otec dítěte opustí a ona musí pohotově řešit nově nastalou situaci – zajistit bydlení pro sebe a očekávané dítě, vybavit jej a další. Současně se nachází bez jakékoli finanční podpory rodiny a otce dítěte. V takovémto případě ženě rapidně stoupnou výdaje a zároveň v souvislosti s nástupem na peněžitou pomoc v mateřství klesnou příjmy, což povede k náhlému zhoršení její finanční situace. V důsledku těchto událostí nebude samoživitelka schopná náklady spojené s porodem potomka finančně zvládnout, a proto pro ni může být získání nároku na porodné rozhodující.

Jak ukazuje výše nastíněný příklad, ne každá samoživitelka, která by porodné opravdu potřebovala a které by podstatně pomohlo, na něj dosáhne. Aby se podobným situacím předcházelo, stálo by dle názoru autorky za zvážení především flexibilnější posuzování nároku na porodné. V současné době je nárok na porodné posuzován zásadně rigidně a nezohledňuje specifické situace, ve kterých se mohou samoživitelky (a jiné osoby) ocitnout. Flexibilnější nastavení pravidel by naopak mohlo zajistit, že se porodného dostane i samoživitelkám, které sice

nesplní striktně stanovená kritéria pro vznik nároku na něj, ale přesto se náhle a nečekaně dostanou do tíživé finanční situace, kdy zvýšené náklady v souvislosti s narozením dítěte pro ně mohou být fatální.

V neposlední řadě by autorka ráda upozornila na fakt, že současná výše porodného 13 000 Kč, resp. 10 000 Kč zůstává nezměněna již od roku 2015, ve kterém byla stanovena. Otázkou tedy je, zda stejná částka i po téměř 10 letech stále reflektuje skutečné náklady spojené s narozením dítěte. Vzhledem k tomu, že míra inflace v roce 2015 byla nejnižší z následujících 8 let a činila 0,3 %¹²⁵ oproti roku 2023, kdy činila 10,7 %¹²⁶, nelze než uzavřít, že částky porodného v současné době již skutečné náklady spojené s narozením dítěte řádně nereflektují. Zvýšení částek porodného by tak mohlo pomoci lépe zohlednit skutečné náklady spojené s narozením dítěte v současné ekonomické situaci.

3.2. Náhradní výživné

Náhradní výživné bylo v České republice zavedeno zákonem č. 588/2020 Sb. jako nová sociální dávka reagující na neuspokojivou situaci ohledně placení výživného na nezaopatřené děti povinným rodičem a celkovou malou úspěšnost jeho vymáhání.¹²⁷

Cílem náhradního výživného je dočasně pomoci oprávněnému dítěti v momentě, kdy jeden z rodičů vůbec nebo částečně neplní svou soudem stanovenou povinnost platit mu výživné. V takovém případě je oprávněnému ze státního rozpočtu poskytnuto náhradní výživné za účelem alespoň částečného pokrytí jeho potřeb.¹²⁸ Přiznáním nároku na dávku se však povinný rodič nezbavuje odpovědnosti za neplnění vyživovací povinnosti vůči svému dítěti. Jak uvádí Krutilová: „Je třeba si vždy uvědomovat, že náhradní výživné je sociální dávkou poskytovanou státem v určité zákonem dané sociální situaci a její výplatou se nezbavuje povinná osoba (rodič) své povinnosti výživné dítěti hradit. Po zániku nároku na sociální dávku náhradní výživné Úřad práce ČR rozhodne, které pohledávky na výživném přejdou na stát a v jakém rozsahu, následně stát tuto pohledávku po povinné osobě vymáhá.“¹²⁹ Stát tak v podstatě přebírá roli „vymahače“ dlužného

¹²⁵ Průměrná roční míra inflace v roce 2015 byla 0,3 % [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/pak/prumerna-rocni-mira-inflace-v-roce-2015-byla-03->

¹²⁶ Míra inflace v České republice v roce 2023 [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/plk/mira-inflace-v-ceske-republice-v-roce-2023>.

¹²⁷ HÖHNE, Sylva, KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžda, PALONCYOVÁ, Jana. *Náhradní výživné. Souhrnná výzkumná zpráva* [online]. Praha: VÚPSV, 2022. Str. 7. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/v%C3%BDzkum+-+n%C3%A1hradn%C3%AD+v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9+2022.pdf/b115008f-d309-582a-0ec5-218a3139f3af>.

¹²⁸ KRUTILOVÁ, Petra. Novela zákona o náhradním výživném. In: *RoLi - Rodinné listy (Wolters Kluwer)* [online]. 2024, roč. 2024, č. 1, str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/324958/1/2>.

¹²⁹ Tamtéž, str. 37.

výživného od povinného rodiče, čímž oprávněnému, respektive v našem případě matce samoživitelce, ulevuje jak ve sféře finanční, tak i psychické.

Hlavní předpokládanou cílovou skupinou této sociální dávky jsou právě samoživitelé¹³⁰, pro něž výživné vedle příjmů z výdělečné činnosti a sociálních dávek představuje třetí nejpodstatnější příjem.¹³¹ Velká část samoživitelek se totiž po rozpadu manželství setkává s obtížemi v podobě neplacení výživného druhým rodičem, v důsledku čehož čelí problémům spojeným s úhradou základních potřeb dětí, jako jsou bydlení, strava, ošacení, zdravotní péče, vzdělání a další.

Z průzkumu neziskové organizace Klub svobodných matek vyplynulo, že 44 % matek samoživitelek nepobírá výživné pravidelně, z toho 31 % ho nedostává vůbec.¹³² Přitom nejen žádné výživné, ale i nepravidelné placení výživného, může být pro finanční situaci samoživitelky stejně fatální, protože ostatní platby potřebné k zajištění základních potřeb rodiny, jako jsou například nájem nebo pojištění, musí samoživitelka hradit striktně pravidelně, jinak by se vystavila nebezpečí postihu například v podobě exekuce.¹³³ Často pak obtížnou finanční situaci musí pečující samoživitelky řešit doplňkovým příjmem například z brigád, což jim podstatně ztěžuje sladování pracovních a rodinných povinností.¹³⁴ Neplacení výživného se vedle ztížené finanční situace negativně podepisuje také na samotném postavení samoživitelek ve společnosti, neboť jak již víme, až 60 %¹³⁵ z celkového počtu prostitutek tvoří matky samoživitelky a značným způsobem se na tomto vysokém čísle podílí právě neplacení výživného ve spojení s narůstajícími náklady na bydlení a podhodnocenou péčí¹³⁶.

Podíváme-li se na důvody, pro které rodič nepřispívá na výživu svého dítěte, zjistíme, že mohou být různé. Z praxe neziskových organizací, které se danou problematikou zabývají,

---

¹³⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů.

¹³¹ KUCHAROVÁ, Věra a kol. *Zpráva o rodině* [online]. Praha: VÚPSV, 2017. Str. 74. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/Zprava_o_rodine-1.pdf.

¹³² *Výsledky průzkumu: Třetina samoživitelek má příjmy nižší než 10 000 korun, ovoce a zeleninu kupuje pravidelně každá čtvrtá* [online]. Klub svobodných matek. 2018. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.klubsvobodnychmatek.cz/vysledky-pruzkumu-tretina-samozivitelek-ma-prijmy-nizsi-nez-10-000-korun-ovoce-a-zeleninu-kupuje-pravidelne-kazda-ctvrta/A_397.

¹³³ KHAZALOVÁ, Gaby. Zálohované výživné: dluh vůči českým samoživitelkám. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; HAVELKOVÁ, Barbara a ŠPONDROVÁ, Pavla (ed.). *Mušské právo: jsou právní pravidla neutrální? Právní monografie (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, str. 710. ISBN 978-80-7598-761-7.

¹³⁴ KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžda. Náhradní výživné v České a Slovenské republice. In: *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje - č. 1/2023* [online]. 2023, 65(1), str. 31–48. Str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107508/b622f66e-9e1f-d3ee-65eb-7efefee63749/13005323q1_kreckova.pdf.

¹³⁵ HORÁČKOVÁ, Anna. Matky samoživitelky tvoří až 60 procent prostitutek v Česku. Snáze tak užíví své děti. In: *Irozhlás.cz*. Online. 2019. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/sexbyznys-prostitute-matky-samozivitelky-rozkos-bez-rizika_1903101345_ako. [cit. 2024-07-21].

¹³⁶ KHAZALOVÁ, Gaby. Zálohované výživné: dluh vůči českým samoživitelkám. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; HAVELKOVÁ, Barbara a ŠPONDROVÁ, Pavla (ed.). *Mušské právo: jsou právní pravidla neutrální? Právní monografie (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, str. 710-711. ISBN 978-80-7598-761-7.

vyplývalo, že jimi jsou například předluženost, špatná ekonomická a sociální situace, negativní vztah k druhému rodiči, nezáměr o dítě a rodinu či upřednostňování nově založené rodiny.¹³⁷ Často využívaným trikem neplatičů výživného k zatajení svých příjmů je také práce na černo nebo majetek přepsaný na příbuzné.¹³⁸ Dle dostupných policejních statistik je neplacení výživného dokonce jedním z nejčastějších trestných činů v České republice.¹³⁹

Podmínky vzniku nároku na dávku

Okruh oprávněných osob je upraven v § 2 ZNV, kdy zjednodušeně lze říci, že typicky je oprávněným nezaopatřené dítě podle ZSSP, které má na území České republiky trvalý pobyt a bydliště. Pro vznik nároku na náhradní výživné je potřeba, aby výživné bylo povinnému rodiči stanoveno soudem, případně aby dohodu rodičů o výživném schválil soud. Pouhá neoficiální dohoda mezi rodiči o výživném a jeho výši není pro vznik nároku na náhradní výživné relevantní.¹⁴⁰ Dle § 3 ZNV je podmínkou pro vznik nároku na výplatu probíhající exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí k vymožení stanoveného výživného, popřípadě situace, kdy soudní výkon rozhodnutí nebo exekuce byly v posledních čtyřech měsících před podáním žádosti, v průběhu řízení nebo po přiznání nároku zastaveny pro nemajetnost povinného rodiče.

V souladu s § 4 a § 8 ZNV je náhradní výživné poskytováno ve výši odpovídající rozdílu exekučním titulem stanoveného měsíčního výživného a jeho částečnou úhradou v příslušném měsíci, maximálně ale ve výši 3 000 Kč za měsíc, přičemž se stanovuje na období 4 měsíců a vyplácí se měsíčně zpětně.

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy její úpravy

Byť je náhradní výživné poměrně mladou sociální dávkou, vyskytly se již v souvislosti s jeho právní úpravou první nedokonalosti. Jako problémové se před přijetím novely č. 322/2023 Sb. ukázalo časové omezení výplaty dávky. Před zmíněnou novelou zanikl nárok na náhradní výživné již po jeho 24 výplatách. Dle šetření provedeného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí v roce 2022 se příjemci náhradního výživného negativně vyjadřovali nejčastěji právě

---

¹³⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Strategie rodinné politiky 2024-2030*. Online. Str. 126. Dostupný z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>. [cit. 2024-07-21].

¹³⁸ *Výsledky průzkumu: Třetina samoživitelek má příjmy nižší než 10 000 korun, ovoce a zeleninu kupuje pravidelně každá čtvrtá*. Online. Klub svobodných matek. 2018. Dostupné z: https://www.klubsvobodnychmatek.cz/vysledky-pruzkumu-tretina-samozivitelek-ma-prijmy-nizsi-nez-10-000-korun-ovoce-a-zeleninu-kupuje-pravidelne-kazda-ctvrta/A_397. [cit. 2024-07-21].

¹³⁹ Záznam tiskové konference Policie ČR k meziročnímu srovnání kriminality z 29. 1. 2019. *Policie České republiky*. [cit. 2024-07-21]. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/kriminalita-v-cislech.aspx>.

¹⁴⁰ *Náhradní výživné*. Online. Aperiio. 2024. Dostupné z: <https://www.aperio.cz/cz/clanky/nahradni-vyzivne>. [cit. 2024-07-21].

k maximální době jeho vyplácení, kdy 56 % respondentů bylo v tomto případě nespokojeno.¹⁴¹ Samoživitelé vyjadřovali obavy ze situace nastalé po uplynutí maximální doby výplaty dávky¹⁴², a to zřejmě i z důvodu, že se obecně nedaří zajistit lepší vymahatelnost práva v oblasti hrazení výživného.¹⁴³ V souvislosti s výsledky výzkumného šetření, podle kterého došlo k naplnění účelu spočívající v podpoře dotčené skupiny osob, ale ne k vyřešení jejich příjmové situace, byla přijata výše zmíněná novela, která zdvojnásobila maximální počet výplat oproti předešlé úpravě.¹⁴⁴ Prodloužení maximální doby čerpání náhradního výživného na dvojnásobek by tak mohlo alespoň částečně zmírnit obavy pečujících samoživitelek o finanční zabezpečení rodiny.

V souvislosti s výše uvedeným problémem by nepochybně bylo na místě zamyslet se i nad zefektivněním systému vymáhání dlužného výživného, a to prostřednictvím různých postihů pro neplaticího rodiče. Úspěšnost vymáhání dlužného výživného je totiž obecně nízká. Například v rámci projektu uskutečněného Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí bylo zjištěno, že prostřednictvím exekuce se pouze každému 10. respondentovi¹⁴⁵ daří vymáhat dlužné výživné. I v případě soudního výkonu rozhodnutí se úspěšnost vymáhání dlužného výživného ukázala jako velmi nízká, a to pouhých 8 %¹⁴⁶.

Jako problematická může být některými samoživitelkami vnímána i samotná podmínka vymáhání výživného, která má motivovat k důslednému využívání nástrojů vymahatelnosti práva na výživné, které jsou k dispozici¹⁴⁷. Podstatná část samoživitelek totiž vnímá výživné jako svou intimní záležitost, kdy se ji snaží vyřešit samy, aby se obešly bez tak radikálního řešení jako je například podání trestního oznámení na PČR na bývalého partnera z důvodu částečného neplacení výživného.¹⁴⁸ Ženy často své bývalé partnery v souvislosti s neplacením výživného omlouvají, odvolávají se na problematický vztah, který mezi partnery panuje nebo na důležitost vztahu mezi

---

¹⁴¹ KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžďa. Náhradní výživné v České a Slovenské republice. In: *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje - č. 1/2023*. Online. 2023, 65(1), str. 31–48. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107508/b622f66e-9e1f-d3ee-65eb-7efefee63749/13005323q1_kreckova.pdf. Str. 37. [cit. 2024-07-21].

¹⁴² Tamtéž, str. 38.

¹⁴³ KRUTILOVÁ, Petra. Novela zákona o náhradním výživném. In: *RoLi - Rodinné listy (Wolters Kluwer)* [online]. 2024, roč. 2024, č. 1, str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/324958/1/2>.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 37.

¹⁴⁵ Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. *Náhradní výživné. Souhrnná výzkumná zpráva* [online]. Praha: VÚPSV, 2022. Str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/v%C3%BDzkum+-n%C3%A1hradn%C3%AD+v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9+2022.pdf/b115008f-d309-582a-0ec5-218a3139f3af>.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁴⁸ HEJZLAROVÁ, Eva M. „Neviditelní“ aktéři v policy analysis [online]. In: *Sociální studia*, 2014, vol. 11, no. 1, str. 109-129. ISSN 1214-813X. Str. 119. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/6009.

otcem a dítětem.¹⁴⁹ Z výše uvedených důvodů se tak může poměrně logicky stát, že žena nebude chtít jít do sporu a zahájit exekuci proti otci svého dítěte, obzvláště, když je v současné době kladen důraz na to, aby spolu v zájmu dítěte rozvedení partneři udržovali dobré vztahy.¹⁵⁰

Vzhledem k tomu, že bez příjmu v podobě výživného není samoživitelka schopna finančně zabezpečit potřeby nezaopatřeného dítěte¹⁵¹, bylo zavedení náhradního výživného v reakci na zvýšené ohrožení neúplných rodin špatnou finanční situací, ke které přispívá i neplacení stanoveného výživného a která v mnoha případech může vést až k chudobě¹⁵², jednoznačně pozitivním krokem. Tuto skutečnost potvrzují i výsledky výzkumného šetření, ve kterém více než 80 % dotazovaných uvedlo, že jim náhradní výživné pomáhá s úhradou nákladů a 60 % dokonce pomáhá velmi výrazně.¹⁵³

V souvislosti s náhradním výživným tak autorka považuje za podstatné především zamyslet se nad zmíněným zefektivněním vymáhání dlužného výživného od neplaticího rodiče, případně zvážení zvýšení maximální výše, ve které je náhradní výživné poskytováno.

3.3. Pomoc v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi je jedním z nástrojů, které stát využívá v boji proti sociálnímu vyloučení osob.¹⁵⁴ K opravdové funkčnosti a efektivnosti systému sociálního zabezpečení nejen pro samoživitele je potřeba, aby tento měl takovou záchrannou sociální síť, která zabrání tomu, aby osoby v těžké sociální a ekonomické situaci ze systému zcela vypadly a která bude reagovat, respektive předcházet zejména chudobě a sociálnímu vyloučení.¹⁵⁵ Pomoc v hmotné nouzi představuje způsob podpory pro osoby s nízkými příjmy, které zároveň motivuje k aktivnímu úsilí o zajištění prostředků na pokrytí jejich životních potřeb.¹⁵⁶ Tento přístup vychází z principu, že „každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci

---

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 119.

¹⁵⁰ KHAZALOVÁ, Gaby. Zálohované výživné: dluh vůči českým samoživitelkám. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; HAVELKOVÁ, Barbara a ŠPONDROVÁ, Pavla (ed.). *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální? Právní monografie (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, str. 711. ISBN 978-80-7598-761-7.

¹⁵¹ BERANOVÁ, Hana. Výživné pro děti v sedmi pádech. [online]. In: *PaR. - Právo a rodina (Wolters Kluwer)*. 2022, roč. 2023, č. 1, str. 1. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/313353/1/2>.

¹⁵² KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžďa. Náhradní výživné v České a Slovenské republice. In: *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje - č. 1/2023* [online]. 2023, 65(1), str. 31–48. Str. 31. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107508/b622f66e-9e1f-d3ee-65eb-7efefee63749/13005323q1_kreckova.pdf.

¹⁵³ KRUTILOVÁ, Petra. Novela zákona o náhradním výživném. In: *RoLi - Rodinné listy (Wolters Kluwer)* [online]. 2024, roč. 2024, č. 1, str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/324958/1/2>.

¹⁵⁴ *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. [cit. 2024-07-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#sphn>.

¹⁵⁵ KOLDINSKÁ, Kristina. Pomoc v hmotné nouzi. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 356.

¹⁵⁶ *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. [cit. 2024-07-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#sphn>.

vyhýbá“.¹⁵⁷ Problematiku toho, kdo se (ne)považuje za osobu v hmotné nouzi pak řeší § 2 a 3 ZPHN.

Základní povinnost pomoci osobám v hmotné nouzi je zakotvena v čl. 30 odst. 2 LZPS, který stanoví, že „Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“ Zákonem, který zmíněné ustanovení LZPS v současné době provádí, je především zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.¹⁵⁸ Systém pomoci v hmotné nouzi zahrnuje tři dávky, a to:

- příspěvek na živobytí;
- doplatek na bydlení; a
- mimořádnou okamžitou pomoc.

3.3.1. Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je dávkou nárokovou určenou na úhradu potřeb na úrovni zabezpečující základní životní podmínky osoby či společně posuzovaných osob, přičemž zabezpečena by měla být především strava, oblečení, obuv, hygienické potřeby a podobně.¹⁵⁹

Podmínky vzniku nároku na dávku

Okruh osob oprávněných k příspěvku na živobytí (stejně tak doplatku na bydlení) upravuje § 5 odst. 1 ZPHN a je stanoven v souladu se členstvím České republiky v EU a z něho vyplývajícího zákazu diskriminace na základě občanství jiného členského státu EU¹⁶⁰. V souladu s tímto tak zákonodárce poskytuje ochranu nejen občanům České republiky, ale i občanům jiných členských států EU. Podmínky vzniku nároku na dávku jsou pak podrobně upraveny především v § 21-29 ZPHN.

Nárok na příspěvek na živobytí má osoba nacházející se v hmotné nouzi v případě, že její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky na živobytí. Částka na živobytí závisí na výši existenčního a životního minima a stanovuje se individuálně pro každého v souladu s jeho snahou, možnostmi a potřebami.¹⁶¹ Okruh společně posuzovaných osob je pak upraven v

---

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ KOLDINSKÁ, Kristina. Pomoc v hmotné nouzi. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris* (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 358.

¹⁵⁹ *Příspěvek na živobytí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2024-07-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-zivobytí>.

¹⁶⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. Pomoc v hmotné nouzi. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris* (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 361.

¹⁶¹ Tamtéž, str. 362.

§ 4 ZŽEM, kdy v našem typickém případě neúplné rodiny budou za společně posuzované osoby považovány rozvedená samostatně žijící matka samoživitelka a její děti.

Rozhodné období, za které se zjišťuje příjem a plnění ostatních podmínek upravuje § 10 ZPHM a platí i pro další dávky pomoci v hmotné nouzi. Obecně je rozhodným obdobím, za které se zjišťuje plnění podmínek, kalendářní měsíc. V případě podání žádosti o dávku jsou však rozhodným obdobím pro zjišťování příjmu u opakujících se dávek tři kalendářní měsíce předcházející aktuálnímu kalendářnímu měsíci. Pokud však dojde k podstatnému poklesu příjmu osoby a tento pokles trvá i v aktuálním kalendářním měsíci, počíná rozhodné období kalendářním měsícem, v němž došlo k podstatnému poklesu příjmu osoby, nejdříve však kalendářním měsícem, který o dva kalendářní měsíce předchází aktuálnímu kalendářnímu měsíci a končí aktuálním kalendářním měsícem. Příspěvek na živobytí je pak dle § 43 odst. 1 ZPHN standardně vyplácen měsíčně, a to v měsíci, za který oprávněné osobě náleží.

Příspěvek na živobytí je poskytován ve výši rozdílu částky na živobytí a příjmem osoby, případně společně posuzovaných osob, sníženým o přiměřené náklady na bydlení dle § 9 odst. 2 ZPHM. V zákonem stanovených případech je částka na živobytí zvýšena, a to například v případě, kdy si zdravotní stav osoby vyžaduje dietní stravování. A v neposlední řadě i v případě, kdy má příspěvek na živobytí alespoň částečně nahradit neplacené výživné, může být tento také navýšen.

3.3.2. Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je peněžitou, v zásadě obligatorní¹⁶² a opakující se dávkou pomoci v hmotné nouzi. Jeho účelem je vyrovnat příjem osoby v hmotné nouzi do částky na živobytí za situace, kdy po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení nedosahuje její příjem částky na živobytí.¹⁶³ Doplatek na bydlení tedy pomáhá osobám s velmi nízkými příjmy uhradit jejich náklady na bydlení.

Doplatek na bydlení představuje dávku doplňkově-podpůrnou k příspěvku na bydlení jakožto dávce hlavní v oblasti řešení nepříznivé situace spojené s bydlením.¹⁶⁴ Pozitivním prvkem je, že okruh oprávněných osob je u doplatku na bydlení širší než u příspěvku na bydlení. Na rozdíl od příspěvku na bydlení mohou finanční pomoc v podobě doplatku na bydlení získat také osoby, kterým nárok na příspěvek na bydlení nevznikne, neboť nepatří do okruhu osob k této dávce

---

¹⁶² HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 84.

¹⁶³ KOLDINSKÁ, Kristina. *Pomoc v hmotné nouzi*. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 363.

¹⁶⁴ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 84.

oprávněných, ale jejich příjmy jsou přesto natolik malé, že po zaplacení nákladů na bydlení již nemají prostředky na živobytí.¹⁶⁵ Běžně se totiž stává, že osoby využívají nestandardních forem bydlení, které neodpovídají definici bytu dle ZSSP či ZPHN a nemají tak nárok na příspěvek na bydlení.¹⁶⁶ V takovýchto výjimečných případech představuje doplatek na bydlení dávku fakultativní, nezávislou na příspěvku na bydlení.¹⁶⁷

Podmínky vzniku nároku na dávku

Podmínky vzniku nároku na doplatek na bydlení jsou upraveny především v § 33 ZPHN. Zjednodušeně řečeno má nárok na doplatek na bydlení vlastník nebo nájemce bytu, který ho užívá, a to v případě, kdy po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení snížených o příspěvek na bydlení je příjem jeho či společně posuzovaných osob zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí nižší než částka jeho živobytí nebo částka živobytí společně posuzovaných osob. Vznik nároku na doplatek na bydlení je dále podmíněn získáním nároku na příspěvek na živobytí a až na výše uvedené výjimky i na získání příspěvku na bydlení. Za podmínek uvedených v § 33 odst. 2 ZPHN lze ale doplatek na bydlení přiznat i osobě, které příspěvek na živobytí přiznán nebyl.

Výše doplatku na bydlení za kalendářní měsíc pak dle § 35 ZPHN činí rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení sníženou o vyplacený příspěvek na bydlení a částkou, o kterou příjem zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí.

3.3.3. Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc je poslední ze tří dávek systému pomoci v hmotné nouzi a jako jediná je dle § 4 odst. 2 věty druhé ZPHN dávkou jednorázovou. Kromě dávky jednorázové se jedná o dávku zpravidla fakultativní¹⁶⁸, subsidiární, mimořádnou a okamžitou¹⁶⁹.

Účelem mimořádné okamžité pomoci je zabránit tomu, aby se osoby nacházející se v tíživé situaci ocitly mimo dosah sociálního systému z důvodu, že nesplnily podmínky pro vznik nároku na ostatní dávky sociálního zabezpečení. Mimořádná okamžitá pomoc představuje poslední záchranou síť celého systému a je dávkou „sběrnou“⁴⁷⁰. Dle NSS jsou základními prostředky

---

¹⁶⁵ BECK, Petr, HACAPERKOVÁ, Dana, KRÁLOVÁ, Jarmila, NIEDERLE, Petr. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-744-7. Str. 101.

¹⁶⁶ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 112.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 112.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3.7.2013, č.j. 3 Ads 86/2012-35 a důvodová zpráva k novele č. 203/2022 Sb. zákona o pomoci v hmotné nouzi.

¹⁶⁹ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 134.

¹⁷⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. *Pomoc v hmotné nouzi*. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 365.

k zajištění osob nacházejících se v hmotné nouzi příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení a „k zajištění základních životních potřeb, nestačí-li k tomu dávky výše uvedené, lze pak z důvodů stanovených zákonem přiznat v případě mimořádných okolností ještě další, jednorázovou dávku.“¹⁷¹

Podmínky vzniku nároku na dávku

Okruh osob oprávněných k poskytnutí mimořádné okamžité pomoci je upraven v § 36 ZPHN. Nárok na dávku má osoba, která nesplňuje podmínky hmotné nouze, ale s přihlédnutím k jejím příjmům a celkovým sociálním a majetkovým poměrům jí hrozí vážná újma na zdraví. Mimořádnou okamžitou pomoc lze také poskytnout osobě, která se nenachází v hmotné nouzi, ale kterou postihne mimořádná vážná událost a jejíž celkové sociální a majetkové poměry jí neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami nebo též osobě na úhradu nezbytného jednorázového výdaje, nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby a odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte. V neposlední řadě lze také dávku poskytnout osobě, která není v hmotné nouzi, ale která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek financí, nemůže sama úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením.

Výše poskytované mimořádné okamžité pomoci je pak upravena v § 37 ZPHN a liší se podle oprávněné osoby, které se poskytuje a podle konkrétní potřeby. Buť je mimořádná okamžitá pomoc dávkou jednorázovou, lze ji poskytnout v jednom kalendářním roce i opakovaně, a to jak pro odlišné mimořádné případy, tak i pro tytéž situace, kdy v takovém případě je stanovena maximální souhrnná výše dávek vyplacené v jednom kalendářním roce.¹⁷²

3.3.4. Kritické hodnocení právní regulace pomoci v hmotné nouzi a návrhy její úpravy

Dávky pomoci v hmotné nouzi mohou být i pro matky samoživitelky v určitých životních situacích velmi důležité, neboť právě ony se řadí mezi skupiny obyvatel nejvíce ohrožené chudobou¹⁷³.

V souvislosti s pomocí v hmotné nouzi by autorka jako první ráda zmínila fakt, že díky rozhodnému období, které je u dávek pomoci v hmotné nouzi lépe nastaveno než v případě dávek poskytovaných v rámci systému státní sociální podpory (konkrétně příspěvku na bydlení

---

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3.7.2013, č.j. 3 Ads 86/2012-35.

¹⁷² HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 134.

¹⁷³ *Příjmy a životní podmínky domácností - 2020* [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cdknb922a5>.

a přídatku na dítě), je systém pomoci v hmotné nouzi pružnější a může tak lépe a rychleji reagovat na změnu finanční a sociální situace samoživitelek nebo na neočekávaný potřebný výdaj.

Tedy zatímco státní sociální podpora nabízí důležité dlouhodobější finanční zabezpečení samoživitelek, její delší rozhodné období může zpomalit reakci na rychlé změny v jejich životní situaci jako například náhlý a výrazný pokles příjmů. Naopak pomoc v hmotné nouzi díky lépe nastavenému rozhodnému období může pružněji a efektivněji reagovat na okamžité potřeby samoživitelek, čímž poskytuje rychlou a cílenou podporu v nastalých krizových situacích.

Co se týče doplatku na bydlení, pozitivním je bezpochyby již zmíněný širší okruh oprávněných osob oproti příspěvku na bydlení, který zajišťuje, že i osoby, které nesplní podmínky pro získání příspěvku na bydlení, neboť využívají tzv. subsidiárních forem bydlení, mohou v případě splnění dalších zákonných podmínek získat finanční podporu potřebnou pro uhrazení nákladů na bydlení i tak.¹⁷⁴

V případě doplatku na bydlení je za problematické odbornou literaturou¹⁷⁵ označováno také určování maximální výše odůvodněných nákladů na bydlení prostřednictvím nájemného a nákladů za energie a služby do výše v místě obvyklé. Problematičnost je spatřována především v administrativní, finanční a časové náročnosti zjišťování výše nákladů v místě obvyklých.¹⁷⁶ Právě tato náročnost se pak bezpochyby může podepsat také na době čekání přiznání doplatku na bydlení a jeho vyplacení, což může být pro samoživitelky nacházející se v hmotné nouzi a čekající na výplatu dávky fatální. Nabízelo by se především řešení v podobě nastavení maximální výše odůvodněných nákladů pomocí ukazatele podobného normativním nákladům, které zákonodárce používá u příspěvku na bydlení.¹⁷⁷

Při posuzování nároku na doplatek na bydlení u případů hodných zvláštního zřetele také není ideální zakotvení zákonné podmínky v podobě sepětí s obcí. Nejen, že její praktické posuzování je značně problematické, ale může také omezovat mobilitu pracovní síly. Dle odborné literatury by tak zmíněná podmínka neměla představovat jednu ze zákonných podmínek pro budoucí nárok, ale spíše by měla sloužit jako doporučení nebo podpůrný faktor při zvažování případů hodných zvláštního zřetele podle konkrétních okolností jednotlivých případů.¹⁷⁸

Mimořádnou okamžitou pomoc považuje autorka pro případy matek samoživitelek za velice podstatnou. Tato jednorázová dávka může sólo matkám nacházejících se v obtížné finanční situaci

---

¹⁷⁴ HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1. Str. 112.

¹⁷⁵ Tamtéž, str. 134.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 134.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 130.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 130.

pomoci například v období letních prázdnin, které je jinak pro většinu úplných rodin nebo rodin s podporou členů širší rodiny situací naprosto běžnou. Některé matky samoživitelky se během prázdnin mohou dostat do těžké situace, kdy nemají z důvodu přerušení provozu škol kam umístit své děti, ale zároveň si nemohou dovolit přestat na určitý čas pracovat, ať už z důvodů finančních či z důvodů neochoty či nemožnosti zaměstnavatele vyjít matkám vstříc. A právě v takových případech je pro sólo matky důležité získat dávku mimořádné okamžité pomoci, neboť tato finanční podpora jim umožňuje uhradit pro ně neobvyklý a poměrně vysoký výdaj například v podobě dětského tábora, který poskytne dětem potřebnou péči a matkám pomoc s řešením situace v podobě možnosti řádně pracovat i v době prázdnin tak, aby nedošlo k výpadku finančních prostředků pro rodinu.

Mimo to může být tato dávka využita například na nákup školních pomůcek, což je další výrazná pomoc pro samoživitelky především s více dětmi, které se potýkají s finančními obtížemi a nákup školních potřeb pro ně představuje příliš vysoký a mimořádný výdaj, který bez finanční pomoci nedokážou samy unést.

3.4. Nemocenské pojištění

Hovoříme-li o sociální ochraně neúplných rodin, nemůžeme opomenout ani na sociální pojištění. V rámci sociálního pojištění je upraveno také nemocenské pojištění, které v oblasti sociální ochrany neúplných rodin hraje rovněž důležitou roli. V následujících podkapitolách se autorka bude věnovat vybraným dávkám nemocenského pojištění, které vzhledem k problematice, které se tato diplomová práce věnuje, považuje za stěžejní.

Nemocenské pojištění poskytuje finanční podporu v případě nemoci, mateřství a dalších sociálních událostí a v zásadě je určeno osobám výdělečně činným.¹⁷⁹ Nemocenské pojištění je primárně upraveno zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění a jedná se o systém založený na pojistném principu. Povinna účastnit se nemocenského pojištění je většina zaměstnanců. Naopak pro osoby samostatně výdělečně činné je účast na něm dobrovolná.

Podmínkou nároku na dávky nemocenského pojištění je účast na nemocenském pojištění, která je upravena v § 14 ZNP a platí pro všechny dávky nemocenského pojištění. Další podmínkou je u některých dávek trvání ochranné lhůty upravené v § 15 ZNP, které se ze třech níže vybraných dávek uplatní pouze u peněžité pomoci v mateřství.

Systém nemocenského pojištění zahrnuje celkem šest dávek, kterými jsou nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, otcovská, ošetřovné, dlouhodobé ošetřovné a vyrovnávací příspěvek

---

¹⁷⁹ *Ošetřovné* [online]. Česká správa sociálního zabezpečení. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/osetrovne>.

v těhotenství a mateřství. Pro účely této diplomové práce autorka vybrala tři, které jsou pro sociální ochranu matek samoživitelek nejrelevantnější a z jejího pohledu nejproblematictější, a to:

- peněžitou pomoc v mateřství;
- ošetřovné; a
- dlouhodobé ošetřovné.

3.4.1. Peněžitá pomoc v mateřství

Peněžitá pomoc v mateřství je peněžitou dávkou, která má nahradit pracovní příjem pojištěnce ušlý v důsledku těhotenství, mateřství a péče o novorozené dítě.¹⁸⁰

Vzhledem ke své situaci nemají matky samoživitelky často jiný pracovní zdroj příjmu v domácnosti než ten vlastní. Bez peněžitě pomoci v mateřství by se tak mnoho samoživitelek mohlo snadno ocitnout v chudobě, neboť peněžitá pomoc v mateřství jim pomáhá zajišťovat základní životní úroveň v době, kdy z některého z výše uvedených důvodů nemají příjem z výdělečné činnosti.

Podmínky vzniku nároku na dávku

Podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství jsou upraveny v § 32 ZNP. Okruh osob, které mají na peněžitou pomoc v mateřství nárok, je pak upraven v odstavci prvním výše zmíněného ustanovení. Pro účely této diplomové práce zmiňuje autorka z okruhu oprávněných osob pojištěnku, která porodila dítě a těhotnou pojištěnku před porodem, která má nárok na peněžitou pomoc v mateřství v době nejdříve od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu. Další podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství je dle § 32 odst. 2 ZNP účast osoby na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství.

Den nástupu na peněžitou pomoc v mateřství si v souladu s § 34 odst. 1 písm. a) ZNP volí pojištěnka sama, a to v rozmezí od začátku osmého týdne do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. V případě, že jej pojištěnka v tomto období neurčí, nastává nástup na dávku počátkem šestého týdne nebo dnem porodu, došlo-li k němu před počátkem podpůrčí doby. Tímto dnem pak začíná běžet podpůrčí doba peněžitě pomoci v mateřství.

Délka podpůrčí doby je uvedena v § 33 ZNP. V případě ženy pojištěnky, která porodila jedno dítě, činí podpůrčí doba 28 týdnů a u ženy pojištěnky, které porodila zároveň dvě nebo více dětí, je peněžitá pomoc v mateřství za splnění dalších podmínek poskytována po dobu 37 týdnů.

---

¹⁸⁰ KOLDINSKÁ, Kristina, VYSOKAJOVÁ, Margerita. Nemocenské pojištění. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 194.

Výše peněžité pomoci v mateřství za kalendářní den činí dle § 37 ZNP 70 % denního vyměřovacího základu.

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy její úpravy

V souvislosti se současným nastavením dávky zmiňuje autorka právní úpravu platnou do 1. 1. 2008¹⁸¹, za jejíž účinnosti se peněžitá pomoc v mateřství standardně poskytovala po dobu 28 týdnů, v případě neprovdané, ovdovělé, rozvedené nebo z jiných vážných důvodů osamělé zaměstnankyni nežijící s partnerem nebo v registrovaném partnerství ale po dobu delší, konkrétně po dobu 37 týdnů. Minulá právní úprava tak zohledňovala těžší sociální a finanční situaci samoživitelek a finanční podporu v podobě peněžité pomoci v mateřství jim poskytovala po delší dobu.

Aktuální úprava peněžité pomoci v mateřství ale již fakt samoživitelství nijak nezohledňuje. Dávka je od roku 2008 i matkám samoživitelkám vyplácena jen po dobu 28 týdnů stejně, jak je tomu v případě úplných rodin. V současné době, kdy v podstatě neexistuje žádná dávka určená přímo samoživitelům, by stálo za zvážení, zda se výše zmíněnou dříve platnou právní úpravou peněžité pomoci v mateřství částečně neinspirovat a nezohlednit ji v otázce délky podpůrní doby dávky pro samoživitele.

3.4.2. Ošetřovné

Ošetřovné je krátkodobou peněžitou dávkou, která reaguje na sociální událost v podobě potřeby ošetřování. Dávka je poskytována v rámci nemocenského pojištění a jejím účelem je nahradit příjem zaměstnance, jenž nemůže z níže uvedených důvodů po určitou dobu vykonávat výdělečnou činnost.¹⁸²

Podmínky vzniku nároku na dávku

Podmínky nároku na ošetřovné upravuje § 39 ZNP. Dle odst. 1 zmíněného ustanovení vznikne nárok na dávku zaměstnanci, jenž nemůže vykonávat ve svém zaměstnání práci z důvodu ošetřování nemocného dítěte mladšího 10 let či dítěte mladšího 10 let, které je po úraze nebo jiného nemocného člena domácnosti nebo z důvodu péče o dítě mladší 10 let, protože škola nebo jiné zařízení byly uzavřeny, dítě má nařízenou karanténu, nebo proto, že osoba, která jinak o dítě pečuje, onemocněla a v dalších stanovených případech. Další podmínkou vzniku nároku je soužití

---

¹⁸¹ Zákon č. 88/1968 Sb, o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění, ve znění účinném do 31.12.2007.

¹⁸² KOLDINSKÁ, Kristína, VYSOKAJOVÁ, Margerita. Nemocenské pojištění. In: KOLDINSKÁ, Kristína. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. str. 186, 197.

osoby se zaměstnancem v jedné domácnosti, z čehož ale zákon o nemocenském pojištění v § 39 odst. 2 povoluje výjimky.

Mezi osoby, které dle § 39 odst. 5 ZNP nárok na ošetrovné nemají, patří mimo jiné zaměstnanci činní na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a zaměstnanci účastní pojištění z důvodu výkonu zaměstnání malého rozsahu. Dávka dále nenáleží ani osobám samostatně výdělečně činným, byť si dobrovolně platí nemocenské pojištění.

Podpůrčí doba u ošetrovného činí dle § 40 odst. 1 ZNP nejdéle 9 kalendářních dnů. V případě sólo rodiče, který má v trvalé péči alespoň jedno dítě mladší 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, je ošetrovné poskytováno až po dobu 16 kalendářních dnů. Výše ošetrovného za kalendářní den činí dle § 41 ZNP 60 % denního vyměřovacího základu.

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy úpravy

Problémem v případě ošetrovného je, že dávka nebyla v podstatě od jejího zavedení v polovině 20. století výrazněji měněna. V souladu se starým nastavením tak dávka dodnes předpokládá, že doma s nemocným dítětem zůstane jeden z rodičů, jehož příjem je po určitou dobu částečně nahrazen a druhý rodič pokračuje dále ve své práci.¹⁸³ Dřívější úprava však jistě vzhledem ke statistikám zmíněným v předchozích kapitolách týkajících se vývoje počtu neúplných rodin v čase nepočítala se současným vysokým počtem samoživitelů, kteří tyto situace musejí zvládnout sami a kteří mnohdy žádného druhého rodiče „k dispozici“ nemají.

Prvním problémem, na který by autorka v této souvislosti chtěla v oblasti ošetrovného a samoživitelů upozornit, je doba, po kterou je ošetrovné vypláceno. Ta je stanovena velmi restriktivně, na krátkou dobu¹⁸⁴, bez jakékoli flexibility a možnosti reagovat například na vážnější a komplikované onemocnění, kdy je péče o dítě potřebná po delší dobu než jen 9, respektive v případě samoživitelů 16 dní. Představit si můžeme například situaci, kdy se dítě samoživitelky nakazí spalovou angínou nebo obdobnou závažnější nemocí. Léčba takových nemocí spolu s následným klidovým režimem trvá v součtu jistě více než něco přes dva týdny. V takovémto případě nebude ani podpůrčí doba u ošetrovného v délce 16 kalendářních dnů samoživitelce stačit. V důsledku této situace se samoživitelka může poměrně lehce dostat do nemalých finančních problémů, protože jí po uplynutí podpůrčí doby nebude ošetrovné dále vypláceno, ale zároveň se z důvodu trvající potřeby péče o nemocné dítě nemůže vrátit do zaměstnání a v takovém případě přichází na určitou dobu o potřebné finanční prostředky.

---

¹⁸³ KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. Str. 5. [cit. 2024-07-16]. V tisku.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 5.

Dalším diskutovaným problémem je osobní rozsah dávky. Jak již bylo zmíněno výše, dávka se neposkytuje také osobám, které jsou zaměstnané na základě dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti. Přitom v současné době, kdy stále více lidí využívá různých flexibilních forem práce, není udržitelné omezovat nárok na ošetřovné pouze na zaměstnance v pracovním poměru, o to méně se zvyšujícím se počtem žen s povinnostmi k rodině, které v těchto alternativních formách práce pracují.¹⁸⁵ A situace je ještě složitější pro sólo matky pečující o děti.

Sólo matky pro získání příjmového čísla často využívají různých brigád¹⁸⁶, které probíhají právě na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, a to zřejmě kvůli svým pečovatelským povinnostem, neboť tato forma práce jim poskytuje určitou časovou flexibilitu a dobrou možnost, jak skloubit péči o děti s prací. Skutečnost, že u těchto alternativních forem práce zaměstnancům nevzniká nárok na ošetřovné, může být v některých případech katastrofální. Samoživitelka jako jediný pečující rodič nemá na výběr, zda s nemocným dítětem doma zůstane a bude o něj pečovat, či zda jeho ošetřování svěří druhému rodiči (o to více v případech nezájmu otce o dítě). Neposkytnutí ošetřovného tak může samoživitelku dostat do kritické situace, kdy bez příjmového čísla nebo jeho náhrady v podobě vyplaceného ošetřovného nedokáže pokrýt základní měsíční výdaje jako je nájem a obživa pro sebe a své děti. Neposkytnutí ošetřovného a dočasná ztráta pracovního příjmu z důvodu ošetřování nemocného dítěte tak může mít pro samoživitelky nacházející se již tak ve finanční tísní fatální důsledky.

Ošetřovné bylo především v období pandemie Covid-19 často diskutovanou dávkou, a právě pandemie odhalila slabinu systému nemocenského pojištění i v dobách nepandemických.¹⁸⁷ Během pandemie bylo zavedeno několik ad hoc opatření na podporu alespoň částečného zvládnutí důsledků pandemie.¹⁸⁸ Mezi nimi nalezneme i opatření, které přiznalo nárok na ošetřovné i zaměstnancům pracujících v rámci dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a byla také prodloužena podpůrná doba u ošetřovného na celou dobu trvání mimořádných opatření.¹⁸⁹ Minimálně v případě rozšíření osobního rozsahu dávky i na alternativní formy zaměstnávání by se, na základě výše nastíněné problematiky, zákonodárce mohl v budoucím nastavování dávky inspirovat právě opatřeními zavedenými v období pandemie.¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 6.

¹⁸⁶ KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžďa. Náhradní výživné v České a Slovenské republice. In: *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje - č. 1/2023* [online]. 2023, 65(1), str. 31–48. Str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107508/b622f66e-9e1f-d3ee-65eb-7efefee63749/13005323q1_kreckova.pdf.

¹⁸⁷ KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. Str. 5-6. [cit. 2024-07-16]. V tisku.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 6.

¹⁸⁹ Zákon č. 133/2020 Sb., o některých úpravách v sociálním zabezpečení v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. Str. 6 [cit. 2024-07-16]. V tisku.

Předmětem budoucích diskusí by také mohlo být prodloužení podpůrní doby u komplikovanějších případů nemocí či úrazů, kdy současně nastavená maximální doba, po kterou je dávka vyplácena, v těchto složitějších případech zjevně není dostačující.

3.4.3. Dlouhodobé ošetrovné

Dlouhodobé ošetrovné bylo zavedeno poměrně nedávno zákonem č. 310/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a to s účinností od 1.6.2018. Jedná se o další dávku poskytovanou z nemocenského pojištění a od roku 2006 je dlouhodobé ošetrovné první dávkou určenou pro neformální pečující¹⁹¹. Z hlediska podpůrní doby pak řadíme dlouhodobé ošetrovné mezi dávky střednědobé.¹⁹² Dlouhodobé ošetrovné představuje důležitou sociální dávku, která umožňuje ošetrujícím osobám pečovat po určitou dobu o zpravidla člena rodiny, jehož stav vyžaduje celodenní domácí péči, bez úplné ztráty svého příjmu. Téma dlouhodobého ošetrovného je klíčové nejen z pohledu finančního zabezpečení, ale i z hlediska poskytnutí možnosti pracujícím osobám pečovat po určitou dobu o své blízké v čase, kdy to potřebují.

Dlouhodobé ošetrovné nahrazuje příjem pečující osoby ušlý z důvodu ošetrování nemocného člena rodiny. Dávka zároveň dává pečující osobě čas na promyšlení rozhodnutí, jak zajistit péči o svého blízkého, pokud lze očekávat, že bude i nadále potřebovat dlouhodobou péči.¹⁹³ Cílem zavedení dlouhodobého ošetrovného je především „řešit po přechodnou dobu dlouhodobou potřebu ošetrování o osobu potřebující péči a hmotné zajištění ošetrující osoby...“ a „finančně zajistit při splnění stanovených podmínek pojištěnce po dobu, po kterou nemůže vykonávat činnost, protože pečuje o osobu potřebující poskytování dlouhodobé péče(...)“.¹⁹⁴

Pro sólo matky, které často čelí zvýšeným nárokům na zajištění finanční stability své rodiny, je tato dávka zvlášť významná, neboť jsou často jediným, kdo do rodiny přináší pracovní příjem a v případě jeho úplné ztráty z důvodu dlouhodobého ošetrování by se mohly dostat do tíživé finanční situace.

Podmínky vzniku nároku na dávku

Pro vznik nároku na dlouhodobé ošetrovné musí v souladu s § 41 odst. 1 ZNP pojištěnec pečovat o osobu potřebující poskytování dlouhodobé péče v domácím prostředí a současně nesmí

---

¹⁹¹ Tamtéž, str. 6-7.

¹⁹² KOLDINSKÁ, Kristina, VYSOKAJOVÁ, Margerita. Nemocenské pojištění. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0. Str. 186.

¹⁹³ *Dlouhodobé ošetrovné* [online]. Česká správa sociálního zabezpečení. [cit. 2024-08-02]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/dlouhodobé-oseťrovne>.

¹⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 310/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

vykonávat práci v zaměstnání, ze kterého mu dlouhodobé ošetrovné náleží či v jiném zaměstnání a ani osobně vykonávat samostatnou výdělečnou činnost. Pro vznik nároku na dávku je také potřeba splnit podmínku minimální doby účasti pojištěnce na nemocenském pojištění uvedenou v § 41a odst. 6 a 7 ZNP. Další podmínkou nároku na dlouhodobé ošetrovné je dle § 41b odst. 1 ZNP udělení písemného souhlasu od ošetrované osoby konkrétní ošetrující osobě s poskytováním dlouhodobé péče na předepsaném tiskopise. Souhlas se však nevyžaduje u nezletilých, kteří nenabyli plné svéprávnosti.

Ošetrovaná osoba je pro účely dlouhodobého ošetrovného definována v § 41a odst. 2 ZNP. Rozumí se jí osoba, která byla pro závažnou poruchu zdraví hospitalizována po dobu minimálně čtyř po sobě jdoucích kalendářních dnů a jejíž zdravotní stav si bude po propuštění z hospitalizace žádat dlouhodobou péči po dobu minimálně 30 kalendářních dnů. Rozhodnutí o potřebě dlouhodobé péče vydá ošetrované osobě ošetrující lékař zdravotnického zařízení poskytujícího lůžkovou péči.¹⁹⁵ Dle § 41a odst. 3 ZNP se ošetrovanou osobou rozumí také osoba v nevyčísitelném stavu vyžadující poskytování paliativní péče a dlouhodobé péče v domácím prostředí.

Maximální doba, po kterou je dlouhodobé ošetrovné poskytováno, činí dle § 41e odst. 1 ZNP 90 kalendářních dnů a počíná běžet prvním dnem vzniku potřeby dlouhodobé péče a končí dnem, kterým končí tato potřeba. Dle § 41f ZNP je dávka poskytována ve výši 60 % denního vyměřovacího základu ošetrující osoby. Nárok na další dlouhodobé ošetrovné může pojištěnci vzniknout nejdříve po uplynutí 12 měsíců ode dne, za který měl naposledy nárok na výplatu dlouhodobého ošetrovného při péči o stejnou osobu se stejnou potřebou dlouhodobé péče.

Kritické hodnocení právní regulace a návrhy úpravy

První věcí, na kterou je u dlouhodobého ošetrovného potřeba upozornit, jsou podmínky nároku na tuto dávku, a to konkrétně podmínka hospitalizace, a tudíž přílišné vázanosti nároku na dávku na nemocniční péči, na jejíž problematičnost, vedle nutnosti získání souhlasu ošetrovaného s ošetrováním a nadměrné vázanosti na ochotu zaměstnavatele, upozorňuje také veřejná odbornost¹⁹⁶. Poslední novela č. 330/2021 Sb. zkrátila dobu, po kterou musí být ošetrovaná osoba hospitalizována z původních 7 kalendářních dnů na současné 4 kalendářní dny, čímž mělo dle odhadovaných dopadů dojít „ke zvýšení počtu případů potřeby dlouhodobého ošetrování o cca

---

¹⁹⁵ *Dlouhodobé ošetrovné* [online]. Česká správa sociálního zabezpečení. [cit. 2024-08-02]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/dlouhodobé-osetrovne>.

¹⁹⁶ KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. str. 7. [cit. 2024-07-16]. V tisku.

30 %, což odpovídá počtu cca 1100 osob s potřebou dlouhodobého ošetřování.¹⁹⁷ Byť tímto krokem došlo k částečnému rozvolnění podmínek nároku na dlouhodobé ošetřovné a skutečně došlo ke zvýšení počtu osob, kterým byla dávka v roce 2023 vyplacena (konkrétně došlo k meziročnímu nárůstu o 29 %¹⁹⁸ oproti předchozímu roku) lze stále o adekvátnosti striktní vázanosti nároku na podmínku několikadenní hospitalizace ošetřované osoby pochybovat.

Dalším důležitým tématem, u kterého je potřeba se v souvislosti s dlouhodobým ošetřovným pozastavit, je maximální doba, po kterou je dávka vyplácena. Tato doba má představovat jakousi minimální dobu, „v rámci které je možné do určité míry predikovat další vývoj a podle toho zvolit další postup“¹⁹⁹, rozhodně však nepředstavuje dobu, za kterou by se stav ošetřované osoby zlepšil do té míry, že by již nadále celodenní péči nepotřebovala a byla by schopna postarat se o sebe sama²⁰⁰. Pochybovat je možné i o samotné možnosti a zvládnutelnosti zajištění péče o ošetřovanou osobu ze strany poskytovatelů zdravotních a sociálních služeb za poměrně krátkou dobu 90 dnů. V porovnání s evropským průměrem má Česká republika dlouhodobě nižší kapacity v oblasti sociálních služeb, a to především v pobytových zařízeních.²⁰¹ Podle údajů Světové zdravotnické organizace má Česká republika podprůměrnou kapacitu lůžek v oblasti dlouhodobé péče ve srovnání s ostatními zeměmi.²⁰² V oblasti terénních služeb si Česká republika v mezinárodním srovnání vede o něco lépe.²⁰³ Na základě uvedených informací tak může být zajištění péče o ošetřovanou osobu včas (tedy během 90 dnů) v některých případech velmi náročné. Podpůrní doba v délce 90 kalendářních dní je tedy nejen dle názoru autorky, ale i dle mínění odborné veřejnosti²⁰⁴ relativně krátká.

V neposlední řadě je potřeba upozornit na absenci ochranné lhůty pro dávku dlouhodobého ošetřovného. Nepřítomnost ochranné lhůty má za následek nepřiznání nároku na dávku v případě nástupu na dlouhodobé ošetřovné až po zániku účasti na nemocenském pojištění, a to třeba jen o jeden jediný den. Tento legislativní krok nepovažuje autorka za šťastný, neboť neposkytuje

---

¹⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁹⁸ Viz příloha č. 3 této diplomové práce.

¹⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 310/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²⁰⁰ KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. str. 7. [cit. 2024-07-16]. V tisku.

²⁰¹ HORECKÝ, Jiří a PRŮŠA, Ladislav. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřebnosti sociálních služeb 2019-2050*[online]. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2019. ISBN 978-80-907053-4-0. Str. 25. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: [https://www.apsscr.cz/files/files/A4_STRUKTURA%20DLOUHODOBE%20PECE\(1\).pdf](https://www.apsscr.cz/files/files/A4_STRUKTURA%20DLOUHODOBE%20PECE(1).pdf).

²⁰² Tamtéž, str. 8.

²⁰³ Tamtéž, str. 10.

²⁰⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. str. 7. [cit. 2024-07-16]. V tisku.

(nejen) sólo matkám ani minimální ochrannou lhůtu pro případy, kdy by náhle přišly o zaměstnání a ihned poté nastala akutní potřeba dlouhodobé péče o některého z členů rodiny. Navíc by si sólo matky vzhledem k jejich finanční situaci často ani nemohly dovolit okamžitě zajistit placenou péči o nemocného ze strany třetí specializované osoby. Absence ochranné lhůty tak dostává ošetřující sólo matky do mnohdy bezvýchodné finanční situace, kdy si z důvodu celodenní domácí péče o nemocného nemohou zajistit příjem z výdělečné činnosti, zároveň nemají finanční prostředky na zajištění placené péče ze strany poskytovatelů sociálních služeb a v neposlední řadě nemají nárok na dlouhodobé ošetřovné ani na jinou dávku určenou pro neformální pečující při absenci zakotvení této dávky v právním řádu České republiky.

Jednou z možných cest, jak do budoucna více pomoci nejen sólo matkám, které doma celodenně pečují o své blízké, ale všem takovýmto osobám, by tak mohlo být prodloužení podpůrčí doby společně se zavedením alespoň minimální ochranné lhůty i pro dávku dlouhodobého ošetřovného. Dle názoru autorky by také česká právní úprava měla více pamatovat na osoby, které sice v danou chvíli nejsou účastni nemocenského pojištění a dlouhodobé ošetřovné jim tak nenáleží, byť o nemocnou osobu doma celodenně pečují. Inspirací by alespoň částečně mohl být v minulosti poskytovaný příspěvek při péči o osobu blízkou nebo jinou osobu²⁰⁵, který byl v roce 2007 zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, nahrazen jinou dávkou sociální pomoci – příspěvkem na péči. Na rozdíl od příspěvku při péči o osobu blízkou nebo jinou osobu však není příspěvek na péči určen pečující osobě, ale osobě ošetřované.

---

²⁰⁵ Poskytovaný na základě zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

4. Neúplné rodiny v rozhovorech s pracovníky neziskových organizací

Poslední kapitola této diplomové práce se bude věnovat poznatkům získaným v rámci rozhovorů s pracovníky neziskových organizací, kteří se problematice ochrany neúplných rodin věnují. Autorka se v rozhovorech snaží přiblížit, jaké jsou praktické zkušenosti pracovníků neziskových organizací s fungováním a efektivitou sociální ochrany neúplných rodin poskytované státem a upozornit na problémy, se kterými se sólo rodiče nejčastěji potýkají.

4.1. Metoda výzkumu, etika výzkumu

Autorka pro výzkum zvolila metodu strukturovaného rozhovoru, kdy měla pro respondenty předem připravený a přesně určený soubor otázek, který byl respondentům kladen v předem určeném pořadí. K této metodě autorka přistoupila za účelem odhalení zkušeností, názorů a postojů respondentů k probírané problematice.

Před samotným rozhovorem byli respondenti seznámeni s tématem diplomové práce a byl jim definován pojem neúplné rodiny tak, jak je vymezen pro účely této diplomové práce. Poskytnuta jim byla také informace, že diplomová práce se věnuje především sociální ochraně sólo matek s dětmi, neboť v naprosté většině jsou sólo rodičem právě ženy²⁰⁶. Na položené otázky odpovídali respondenti vlastními slovy. V případě, že respondenti pocítovali potřebu cokoli dodat, byl jim na konci rozhovoru ponechán prostor k dovyjádření se.

Respondenti byli autorkou upozorněni, že provedené rozhovory budou tvořit přílohu této diplomové práce a budou spolu s ní zveřejněny. Zároveň po dohodě s dotazovanými a z důvodu jejich ochrany jim v rozhovorech bude zachována anonymita. Přepis rozhovorů byl před jeho zařazením do příloh této diplomové práce a před finálním odevzdáním diplomové práce zaslán respondentům, kteří s jeho zveřejněním souhlasili.

4.2. Respondenti a výzkum

Jednotlivé rozhovory byly uskutečněny ve dvou neziskových organizacích věnující se problematice sólo rodičovství. Tyto organizace po sdělení tématu diplomové práce a přibližného obsahu rozhovoru vybraly ze svých řad pracovníky, kteří mají k dané problematice nejbližší. S těmito pracovníky byly následně rozhovory uskutečněny. V jednom případě se jednalo o rozhovor formou telefonátu, ve druhém byl rozhovor uskutečněn při osobním setkání. Na dotazy odpovídali pracovníci, kteří v neziskových organizacích s klienty komunikují a snaží se jim poradit a pomoci vyřešit jejich životní situaci. Je tedy zřejmé, že s problematikou, které se věnuje tato

---

²⁰⁶ Neviditelní. *Neviditelní rodiče samoživitelé* [online]. Tisková zpráva. 29. 6. 2021. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://neviditelni.org/blog/neviditelni-rodice-samozivitele>.

diplomová práce, mají v rámci své praxe nemalé profesní zkušenosti. Na základě těchto cenných zkušeností mohou do problematiky sociální ochrany neúplných rodin vnést nový vhled a přiblížit danou problematiku z pohledu praxe tak, jak ji při své práci sami vnímají.

Rozhovor byl koncipován tak, aby umožnil nahlédnout do praktických poznatků a zkušeností pracovníků neziskových organizací, které při pomoci neúplným rodinám hrají též velmi důležitou roli a v některých případech po určitou dobu dokonce „suplují“ pomoc státu. Respondenti zodpovídali otázky na základě svých vlastních zkušeností a zamýšleli se přitom nad možnostmi budoucího zlepšení sociální ochrany neúplných rodin.

Otázky kladené respondentům v úvodu rozhovoru představovaly dotazy obecnějšího charakteru za účelem uvedení respondenta do dané problematiky. Postupně se otázky čím dál více zaměřovaly na samotné jádro rozhovoru, tedy samotnou účinnost a efektivitu sociální ochrany sólo matek a na nastínění některých návrhů k jejímu zlepšení.

4.3. Analýza rozhovorů

Na začátku rozhovoru byl respondentům ponechán prostor, aby stručně představili svou organizaci a přiblížili její činnost. Již z odpovědí na tuto otázku je patrné, že nezisková orgaizace, ve které pracuje respondent č. 2, se zabývá v podstatě výhradně poskytováním pomoci sólo rodičům, kdežto nezisková organizace respondenta č. 1 se věnuje rodičovství obecně a je poradnou pro všechny rodiče, nejen pro sólo rodiče. Právě v důsledku toho jsou v následujících otázkách zřejmě patrné rozdíly v odpovědích jednotlivých respondentů. Jako příklad zmíněného rozdílu uvádí autorka odpověď na otázku č. 3. Zatímco respondent č. 2 uvedl, že s případy, kdy se sólo matky ocitnou v opravdu těžké sociální a finanční situaci, se setkává „denně“, respondent č. 1 uvedl, že tato situace je spíše výjimečná. Je tak zřejmé, že „klientela“ obou neziskových organizací je rozdílná, což se projevuje právě i v odpovědích na jednotlivé dotazy pokládané autorkou v rámci rozhovoru.

Z odpovědí na otázku č. 2 „*Jací jsou nejčastěji Vaši klienti (z hlediska pohlaví, věku, počtu dětí, rodinného stavu apod.)?*“ a u respondenta č. 1 částečně i z odpovědi na otázku č. 1 nicméně vyplynulo, že v případě obou neziskových organizací jsou klienty, a tedy i sólo rodiči, kteří se na dané organizace obrací, spíše ženy než muži. Toto podporuje výše zmíněnou statistiku o nejčastějším typu neúplné rodiny a také fakt, že problémy sólo rodičů se opravdu mnohem častěji týkají žen než mužů.

Na téma sociální a ekonomické situace sólo rodičů směřovaly především otázky č. 3 a 6. Ohledně četnosti případů sólo matek nacházejících se v těžké sociální a finanční situaci se odpovědi respondentů lišily. Zatímco u jednoho z dotazovaných jsou takovéto případy na denním

pořádku, u druhého respondenta se jedná spíše o výjimečný jev. Odpovědi nicméně potvrdily, že sólo matky se nejčastěji obávají problémů týkajících se financí, zajištění bydlení, péče o děti, časového fondu, neshod s partnerem a jejich pracovního zařazení.

Poslední otázky kladené respondentům v rámci rozhovoru směřovaly již na samotný systém sociální ochrany sólo rodičů. Oba respondenti při rozhovoru potvrdili nedostatečnou (malou) informovanost rodičů o sociálních dávkách a podmínkách nároku na ně. V souvislosti s tímto respondent č. 1 následně uvedl *„větší informovanost nejen co se týče informací faktických, právních, ale také výchova ke zodpovědnosti ve volbě partnera, založení rodiny“* jako jeden z návrhů ke zlepšení kvality a efektivity sociální ochrany neúplných rodin (viz odpověď na otázku č. 11 respondenta č. 1). Podobně respondent č. 1 odpověděl i na otázku č. 9 týkající se návrhů na změny systému, které by mohly podpořit sociální ochranu neúplných rodin, kdy uvedl, že *„větší míra informovanosti a vzdělanosti obecně v této oblasti by byla velice ku prospěchu věci.“*

V rozhovoru byl také zmíněn nedostatek podpory neúplných rodin v době rozpadu původní úplné rodiny (viz odpověď na otázku č. 9 respondenta č. 2). Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem, je u testovaných dávek poskytovaných ze systému státní sociální podpory (vyjma porodného) kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok na výplatu dávky prokazuje, popřípadě nárok na dávku uplatňuje. Toto období, po které se do rozhodného příjmu stále počítají příjmy bývalého partnera, musejí sólo matky nějakým způsobem překlenout, například s pomocí rodiny či neziskových organizací. Tento fakt, který v rozhovoru připomenul respondent č. 2, považuje autorka za velmi podstatný a trefný a snaží se na něj v průběhu diplomové práce opakovaně upozorňovat.

Za problematické bylo v rozhovorech označeno také nepřiznání nároku na ošetřovné v případě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr, úprava pracovní doby, pomalá reakce systému na krizové situace rodin a již zmíněná absence speciální sociální dávky určené na pomoc sólo rodičům v období rozpadu původní rodiny.

Závěr

Neúplné rodiny představují jednu z nejzranitelnějších skupin, které čelí zvýšenému riziku chudoby. Je však potřeba si uvědomit, že právě v těchto rodinách vyrůstají děti, které budou v budoucnu tvořit podstatnou část naší společnosti. Na základě tohoto je možné říci, že sociální ochrana neúplných rodin je také investicí do budoucího vývoje naší země. Je zřejmé, že děti vyrůstající v chudobě nebo v podmínkách ekonomické nejistoty mají často omezené možnosti pro svůj rozvoj, což může mít negativní dopady i na jejich budoucí uplatnění ve společnosti. Sociální ochrana neúplných rodin je tak nejen z výše uvedeného důvodu zcela zásadní.

V samotném jádru se tato diplomová práce zaměřila na sociální ochranu neúplných rodin, které vede rozvedená sólo matka. Sólo matky patří v České republice mezi skupiny nejvíce ohrožené chudobou a často se potýkají s finanční nejistotou a ekonomickými problémy a čelí výzvám spojeným s kombinací péče o dítě a finančním zabezpečením rodiny. Nežádka bojují s nízkými příjmy v kombinaci s neplacením výživného, s problémy spojenými se skloubením péče o dítě a pracovními povinnostmi, nedostatkem kvalitních flexibilních pracovních úvazků či s určitými „nevýhodami“ pro zaměstnance v případě alternativních forem zaměstnávání, byť právě tyto umožňují sólo matkám lépe sladit pracovní a rodinný život.

V rámci diplomové práce vyšlo najevo, že sociální ochrana sólo matek vykazuje v některých aspektech určité slabiny, které by bylo vhodné do budoucna upravit tak, aby poskytovaná podpora lépe odpovídala potřebám sólo matek a zajistila jim adekvátní sociální ochranu a podporu v nelehké životní situaci.

Jedním z klíčových aspektů, na které by se měl stát zaměřit, je adekvátní nastavení systému státní sociální podpory, neboť právě tyto sociální dávky jsou určeny zejména rodinám s nezaopatřenými dětmi. Pozornost by měla být věnována především efektivnímu nastavení rodičovského příspěvku, ale i právní úpravě zmíněných testovaných dávek státní sociální podpory. Právě tyto dávky jsou totiž za splnění zákonných podmínek vypláceny opakovaně a pravidelně po určitou dobu, nikoli jednorázově, což sólo matkám umožňuje alespoň částečně stabilizovat jejich finanční situaci. Za určitých podmínek lze také některé dávky získat i v poměrně vysokých částkách, což může neúplným rodinám výrazně pomoci zvládat jejich pravidelné finančních výdaje.

I v souvislosti s náhradním výživným bylo odhaleno několik problematických aspektů, které ve spojení s nízkou úspěšností vymáhání dlužného výživného od neplatícího rodiče mohou neúplným rodinám působit těžkosti. V diplomové práci nebyla opomenuta ani důležitost dávek pomoci v hmotné nouzi. Právě těmito dávkami se systém snaží zabránit sociálnímu vyloučení

a chudobě a jsou tak i pro sólo matky v některých životních momentech velmi podstatné. Jistou úpravu by tak zasloužily i tyto zmíněné oblasti sociální ochrany.

Slabiny sociální ochrany sólo matek byly odhaleny také u dávek poskytovaných z nemocenského pojištění. Největší nedostatky byly zjištěny u ošetrovního a dlouhodobého ošetrovního. Tyto dávky jsou pro sólo rodiče zvláště důležité, neboť jakékoli omezení schopnosti pracovat v důsledku péče o nemocné dítě či jiného člena rodiny může mít pro rodinu fatální důsledky. Nedostatky v legislativní úpravě těchto oblastí vedou k tomu, že mnoho neúplných rodin čelí finančním těžkostem, které by mohly být zmírněny adekvátní změnou právní úpravy v této oblasti.

V neposlední řadě byla v souvislosti se sociální ochranou neúplných rodin jako problematická identifikována také nízká informovanost dotčených osob v této oblasti. Ke zefektivnění sociální ochrany je tak zapotřebí zlepšit také povědomí osob o jejich možnostech a celé oblasti poskytované sociální ochrany.

Pro učinění sociální ochrany neúplných rodin účinnější je potřeba přijmout určité změny jak v případě jednotlivých dávek, tak i změny komplexnější, které přesahují i do jiných oblastí práva. Současný systém často nedokáže adekvátně, flexibilně a včas reagovat na specifické faktory, kterým neúplné rodiny čelí. Je tedy nezbytné přehodnotit celkový přístup k sociální ochraně a zajistit, aby změny byly cíleny na klíčové oblasti, kde se nejvíce projevují nedostatky a slabiny stávajícího systému. Pouze takto komplexní přístup může zajistit, že sociální ochrana bude skutečně účinná a spravedlivá pro všechny potřebné.

Seznam zkratk

LZPS	Listina základních práv a svobod
ZSSP	Zákon o státní sociální podpoře
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ZNV	Zákon o náhradním výživném
PČR	Policie České republiky
ZPHN	Zákon o pomoci v hmotné nouzi
EU	Evropská Unie
ZŽEM	Zákon o životním a existenčním minimu
NSS	Nejvyšší správní soud
ZNP	Zákon o nemocenském pojištění

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

KATRŇÁK, Tomáš. Sociologické proměny podoby české rodiny. In: BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-0-4.

POLÁKOVÁ, Olga. Rodinná politika. In: KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

Mezinárodní den rodiny 2014: rodina v 21. století: vyhlídky, problémy, řešení: sborník projevů z evropské konference pořádané dne 14. října 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Přeložil Iveta VALIDŽIČOVÁ. Praha: Ideál, 2015. ISBN 978-80-86995-29-8.

ŠTANGOVÁ, Věra. Státní sociální podpora. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0.

SMEJKAL, Michal. Státní sociální podpora. In: HŮRKA, Petr; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav; SMEJKAL, Michal; HALÍŘ, Jakub et al. *Právo sociálního zabezpečení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. ISBN 978-80-7380-912-6.

KOMENDOVÁ, Jana. Státní sociální podpora. In: GREGOROVÁ, Zdeňka; GALVAS, Milan; KOMENDOVÁ, Jana; STRÁNSKÝ, Jaroslav a ČERNÁ, Jitka. *Právo sociálního zabezpečení České republiky a Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8842-9. Str. 216.

WINTR, Jan, ANTOŠ, Marek. Proč se zabývat sociálními právy. In: WINTR, Jan a ANTOŠ, Marek (ed.). *Sociální práva. Teoretik*. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87576-02-1.

HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Dávky na bydlení v České republice. Teoretik*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-706-1.

KHAZALOVÁ, Gaby. Zálohované výživné: dluh vůči českým samoživitelkám. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; HAVELKOVÁ, Barbara a ŠPONDROVÁ, Pavla (ed.). *Mužské právo: jsou právní pravidla neutrální? Právní monografie (Wolters Kluwer ČR)*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-761-7.

KOLDINSKÁ, Kristina. Pomoc v hmotné nouzi. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0.

BECK, Petr, HACAPERKOVÁ, Dana, KRÁLOVÁ, Jarmila, NIEDERLE, Petr. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením*. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-744-7.

KOLDINSKÁ, Kristina, VYSOKAJOVÁ, Margerita. Nemocenské pojištění. In: KOLDINSKÁ, Kristina. *Právo sociálního zabezpečení. Academia iuris (C.H. Beck)*. V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-902-0.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Neúplné rodiny [online]. Český statistický úřad. 2003 [cit. 2024-07-12]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty-archiv/41n2-02-ziskane_ze_sldb_2001-2_neuplne_rodiny.

Typ hospodařící domácnosti [online]. Sčítání 2021. [cit. 2024-07-12]. Dostupné z: <https://scitani.gov.cz/typ-hospodarici-domacnosti#null>.

Jaké je složení domácností v ČR? [online]. Český statistický úřad. 2013. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/jake_je_slozeni_domacnosti_v_cr20130307.

Hospodařící domácnosti tvořené 1 neúplnou rodinou podle typu hospodařící domácnosti, počtu závislých dětí a podle věku, rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání rodiče [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=34036&pvo=SLD21SP043cx&str=v377>.

Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/documents/10180/120583268/300002200137.pdf/63bc5c14-fcb3-4abf-9c61-56b59cda99c2?version=1.1>.

Obrat v rozvodech [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-31]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty-archiv/0b00225862>.

Strategie rodinné politiky 2024-2030 [online]. Ministertvo práce a sociálních věcí. Str. 126. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Strategie+rodinn%C3%A9+politiky+2024-2030.pdf/f256340c-9229-a4de-6f0a-90f7ad343fef>.

Životní podmínky 2020. Osoby ohrožené chudobou v letech 2015-2020 [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-02-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142681148/1600212119.pdf/601822c1-919e-4179-8d6c7ef760377bf6?version=1.1>.

PALONCYOVÁ, Jana; HOHNE, Sylva; KŘEČKOVÁ TŮMOVÁ, Naděžda; SVOBODOVÁ, Kamila; VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Zpráva o rodině 2023* [online]. Praha: RILSA, 2023. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/7095934/ZOR+2023_FINAL.pdf/64a50dd1-8473-93d1-df9c-d730d78ae903.

KODYŠOVÁ, Eliška. *Sólo rodiče v České republice v letech 2022–24*. In: *Policy paper: Sólo rodiče v ČR v letech 2022-24. Březen 2024* [online]. Aperio – Společnost pro zdravé rodičovství, z. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/1YGDxIB_C7DZ2E243ZBrqrQ6S5Cjp3NHx/view.

DUDOVÁ, Radka. *Analýza postavení sólo matek na pracovním trhu podle šetření EU-SILC 2018* [online]. Aperio - Společnost pro zdravé rodičovství, 2020. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1dx7zyWDbY5oSjhnWF7QRzaz8UwBC9mSJ/view>.

Výsledky průzkumu: Třetina samoživitelek má příjmy nižší než 10 000 korun, ovoce a zeleninu kupuje pravidelně každá čtvrtá [online]. Klub svobodných matek. 2018. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.klubsvobodnychmatek.cz/vysledky-pruzkumu-tretina-samozivitelek-ma-prijmy-nizsi-nez-10-000-korun-ovoce-a-zeleninu-kupuje-pravidelne-kazda-ctvrta/A_397.

- Rodina a ochrana práv dětí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2024. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodina-a-ochrana-prav-deti>.
- Neviditelní. *Neviditelní rodiče samoživitelé* [online]. Tisková zpráva. 29. 6. 2021. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://neviditelni.org/blog/neviditelni-rodice-samozivitele>.
- Příjmy a životní podmínky domácností – 2020* [online]. Český statistický úřad. 2021. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-cdknb922a5>.
- HORÁČKOVÁ, Anna. Matky samoživitelky tvoří až 60 procent prostitutek v Česku. Snáze tak uživí své děti. In: *IRozhlas.cz* [online]. 2019. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/sexbyznys-prostitute-matky-samozivitelky-rozkos-bez-rizika_1903101345_ako.
- Státní sociální podpora* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2024-08-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/statni-socialni-podpora#pzd>.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. *MPSV přichází s největší úpravou systému sociálních dávek za 30 let. Ocení hlavně rodiny a snahu pracovat* [online]. Tisková zpráva. Praha, 5. 2. 2024. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/7095934/TZ_revize_socialnich_davek_05022024.pdf/21144260-5e93-c1f1-160e-f37b4bd2f280.
- HALÍŘOVÁ, Gabriela. *Přídavek na dítě od 1. 7. 2021* [online]. Právo a rodina (Wolters Kluwer), 2021. č. 9, str. 21. [cit. 2024-06-04]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/296644/1/2>.
- KDU-ČSL. *MPSV: Přídavek na dítě pobírá stále více rodin, od ledna se navýší o 30 procent* [online]. Tisková zpráva. Praha, 25. 10. 2022. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/aktualne/zpravy/mpsv-pridavek-na-dite-pobira-stale-vice-rodin-od-1>.
- URBAN, Tomáš. Rozbor nálezu týkajícího se zvýšené výměry přídavku na dítě. In: *ZJCP - Zpravodaj Jednoty českých právníků* [online]. 2020, roč. 2020, č. 4, str. 87. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/300222/1/2>.
- 5.5 Bydlení domácností* [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/produkty/13-2130-03--5_5_bydleni_domacnosti.
- Příspěvek na bydlení* [online]. Úřad práce ČR. [cit. 2024-08-13]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-bydleni1>.
- KOLDINSKÁ, Kristina. Nová úprava rodičovského příspěvku – méně, než jsme čekali aneb kráčí Česko po evropské cestě? In: *Zákoník práce a sociálního zabezpečení 2023 aneb Tempora mutantur – leges semper Moventur* [online]. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, 2023. ISBN 978-80-7630-039-2. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://rozkotova.cld.bz/ZAKONIK-PRACE-A-SOCIALNI-ZABEZPECENI-2023/26/>.
- GROSSMANN, Jakub; PERTOLD, Filip; ŠOLTÉS, Michal; ŠARBOCH, Matěj a ZAPLETALOVÁ, Lucie. *Vliv zvýšení rodičovského příspěvku na participaci žen na trhu práce. Studie (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu)* [online]. Praha:

Národohospodářský ústav AV ČR, 2022. ISBN 978-80-7344-655-0. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_14_2022_Rodicovska/IDEA_Studie_14_2022_Rodicovska.html#p=1.

SYRI. *Nedostatek míst v mateřských školách vede ke ztrátám ve státním rozpočtu* [online]. Tisková zpráva. 31. 8. 2023. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.syri.cz/tiskove-zpravy/nedostatek-mist-v-materskych-skolach-vede-ke-ztratam-ve-statnim-rozpoctu>.

Analýza dostupnosti zařízení péče o děti v předškolním věku. Aktualizace pro rok 2020 se zaměřením na strategie rodičů [online]. 2022. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/17489737/Anal%C3%BDza+dostupnosti+za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD+p%C3%A9%C4%8De+o+d%C4%9Bti+v+p%C5%99ed%C5%A1koln%C3%ADm+v%C4%9Bku/286e5037-e5a4-4b88-a608-e95580f3c412>.

Tátové na rodičovské [online]. Česko v datech. 2021. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/163-tatove-na-rodicovske/#article-content>.

Porodné [online]. Úřad práce ČR. [cit. 2024-07-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/porodne>.

ŠTANGOVÁ, Věra. Nová koncepce právní úpravy porodného. In: *RoLi - Rodinné listy (Wolters Kluwer)* [online]. 2015, roč. 2015, č. 4, str. 26. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/214537/1/2>.

Průměrná roční míra inflace v roce 2015 byla 0,3 % [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/pak/prumerna-rocni-mira-inflace-v-roce-2015-byla-03->.

Míra inflace v České republice v roce 2023 [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/plk/mira-inflace-v-ceske-republice-v-roce-2023>.

HÖHNE, Sylva, KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžda, PALONCYOVÁ, Jana. *Náhradní výživné. Souhrnná výzkumná zpráva* [online]. Praha: VÚPSV, 2022. [cit. 10. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/v%C3%BDzkum+-+n%C3%A1hradn%C3%AD+v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9+2022.pdf/b115008fd309-582a-0ec5-218a3139f3af>.

KRUTILOVÁ, Petra. Novela zákona o náhradním výživném. In: *RoLi - Rodinné listy (Wolters Kluwer)* [online]. 2024, roč. 2024, č. 1, str. 37. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/324958/1/2>.

KUCHAŘOVÁ, Věra a kol. *Zpráva o rodině* [online]. Praha: VÚPSV, 2017. Str. 74. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2018/10/Zprava_o_rodine-1.pdf.

KŘEČKOVÁ, TŮMOVÁ, Naděžda. Náhradní výživné v České a Slovenské republice. In: *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje - č. 1/2023* [online]. 2023, 65(1), str. 31–48. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/docs/107508/b622f66e-9e1f-d3ee-65eb-7efefee63749/13005323q1_kreckova.pdf.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. *Náhradní výživné. Souhrnná výzkumná zpráva* [online]. Praha: VÚPSV, 2022. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2786931/v%C3%BDzkum+-+n%C3%A1hradn%C3%AD+v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9+2022.pdf/b115008fd309-582a-0ec5-218a3139f3af>.

HEJZLAROVÁ, Eva M. „Neviditelní“ aktéři v policy analysis [online]. In: Sociální studia, 2014, vol. 11, no. 1, str. 109-129. ISSN 1214-813X. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/6009

BERANOVÁ, Hana. Výživné pro děti v sedmi pádech. [online]. In: *PaR. - Právo a rodina (Wolters Kluwer)*. 2022, roč. 2023, č. 1, str. 1. [cit. 2024-07-21]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/313353/1/2>.

Pomoc v hmotné nouzi [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. [cit. 2024-07-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi#sphn>.

Příspěvek na živobytí [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 2024-07-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-zivobytí>.

Ošetřovné [online]. Česká správa sociálního zabezpečení. [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/osetrovne>.

Dlouhodobé ošetřovné [online]. Česká správa sociálního zabezpečení. [cit. 2024-08-02]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/dlouhodobе-osetrovne>.

HORECKÝ, Jiří a PRŮŠA, Ladislav. *Současná struktura služeb dlouhodobé péče a prognóza potřeby sociálních služeb 2019-2050* [online]. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2019. ISBN 978-80-907053-4-0. [cit. 2024-07-16]. Dostupné z: [https://www.apsscr.cz/files/files/A4_STRUKTURA%20DLOUHODOBE%20PECE\(1\).pdf](https://www.apsscr.cz/files/files/A4_STRUKTURA%20DLOUHODOBE%20PECE(1).pdf).

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 285/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 322/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 88/1968 Sb, o prodloužení mateřské dovolené o dávkách v mateřství a o přidavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění účinném do 31.12.2007.

Zákon č. 133/2020 Sb., o některých úpravách v sociálním zabezpečení v souvislosti s mimořádnými opatřeními při epidemii v roce 2020, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 310/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 17.12.2019, sp. zn. Pl. ÚS 31/17–1.

Nález Ústavního soudu ze dne 09.01.2013, sp. zn. Pl. ÚS 31/09–1.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 01.10.1997, č.j. JUD8935CZ.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 3.7.2013, č.j. 3 Ads 86/2012-35.

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře.

Důvodová zpráva k zákonu č. 588/2020 Sb., o náhradním výživném pro nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů.

Záznam tiskové konference Policie ČR k meziročnímu srovnání kriminality z 29. 1. 2019. Policie České republiky. [cit. 2024-07-21]. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/kriminalita-v-cislech.aspx>.

Důvodová zpráva k novele č. 203/2022 Sb. zákona o pomoci v hmotné nouzi.

KOLDINSKÁ, Kristina. *Jak pandemie ukázala nepřímou genderovou diskriminaci v české sociální ochraně*. Str. 5. [cit. 2024-07-16]. V tisku.

Důvodová zpráva k zákonu č. 310/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Příloha č. 1 - Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v roce 2022²⁰⁷

5-7d Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v roce 2022

Divorces by cause of marriage breakdown: 2022

Příčina rozvratu manželství	2022	Cause of marriage breakdown
Příčina na straně muže <i>Cause on the part of man</i>		
Uvedena jen jedna příčina – rozvody celkem	5 814	Stated only one cause – divorces total
Rozdíl povah, názorů, zájmů a postojů, vzájemné odcizení	4 488	<i>Different characters, views, interests and attitudes, mutual estrangement</i>
Nevěra	350	<i>Infidelity</i>
Nezájem o rodinu a/nebo partnera vč. opuštění soužití	141	<i>Lack of interest in the family and/or partner (incl. abandonment of living together)</i>
Neshody v zacházení s peněží, dluhy/zadlužení partnera	115	<i>Financial disagreements, partner's debts/indebtedness</i>
Alkoholismus, drogová a herní závislost	219	<i>Alcoholism, drug or gambling addiction</i>
Domácí násilí	74	<i>Domestic violence</i>
Neshody ve výchově a péči o děti či v rodičovských plánech	57	<i>Disagreements about upbringing and care of children or in parenting plans</i>
Sexuální neshody	13	<i>Sexual discord</i>
Soud nezjistil zavinění či příčiny rozpadu manželství	3	<i>Causes not given</i>
Manžel(ka) v cizině	15	<i>Husband/wife abroad</i>
Ostatní důvody (vč. nepřipustného souběhu příčin u muže i ženy)	339	<i>Other causes</i>
Kombinace dvou a více příčin – rozvody celkem	210	Combination of two or more causes – divorces total
Rozdíl povah, názorů, zájmů a postojů, vzájemné odcizení	158	<i>Different characters, views, interests and attitudes, mutual estrangement</i>
Nevěra	81	<i>Infidelity</i>
Nezájem o rodinu a/nebo partnera vč. opuštění soužití	50	<i>Lack of interest in the family and/or partner (incl. abandonment of living together)</i>
Neshody v zacházení s peněží, dluhy/zadlužení partnera	44	<i>Financial disagreements, partner's debts/indebtedness</i>
Alkoholismus, drogová a herní závislost	50	<i>Alcoholism, drug or gambling addiction</i>
Domácí násilí	24	<i>Domestic violence</i>
Neshody ve výchově a péči o děti či v rodičovských plánech	25	<i>Disagreements about upbringing and care of children or in parenting plans</i>
Sexuální neshody	9	<i>Sexual discord</i>
Soud nezjistil zavinění či příčiny rozpadu manželství	-	<i>Causes not given</i>
Manžel(ka) v cizině	2	<i>Husband/wife abroad</i>
Ostatní důvody (vč. nepřipustného souběhu příčin u muže i ženy)	8	<i>Other causes</i>
Nezjištěno	13 822	Not identified

Příčina na straně ženy *Cause on the part of woman*

Uvedena jen jedna příčina – rozvody celkem	5 360	Stated only one cause – divorces total
Rozdíl povah, názorů, zájmů a postojů, vzájemné odcizení	4 506	<i>Different characters, views, interests and attitudes, mutual estrangement</i>
Nevěra	226	<i>Infidelity</i>

²⁰⁷ Demografická příručka - 2022 [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-27]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/demograficka-prirucka-2022>.

Nezájem o rodinu a/nebo partnera vč. opuštění soužití	83	<i>Lack of interest in the family and/or partner (incl. abandonment of living together)</i>
Neshody v zacházení s penězi, dluhy/zadlužení partnera	62	<i>Financial disagreements, partner's debts/indebtedness</i>
Alkoholismus, drogová a herní závislost	37	<i>Alcoholism, drug or gambling addiction</i>
Domácí násilí	7	<i>Domestic violence</i>
Neshody ve výchově a péči o děti či v rodičovských plánech	59	<i>Disagreements about upbringing and care of children or in parenting plans</i>
Sexuální neshody	13	<i>Sexual discord</i>
Soud nezjistil zavinění či příčiny rozpadu manželství	6	<i>Causes not given</i>
Manžel(ka) v cizině	23	<i>Husband/wife abroad</i>
Ostatní důvody (vč. nepřipustného souběhu příčin u muže i ženy)	338	<i>Other causes</i>
Kombinace dvou a více příčin – rozvody celkem	118	<i>Combination of two or more causes – divorces total</i>
Rozdíl povah, názorů, zájmů a postojů, vzájemné odcizení	101	<i>Different characters, views, interests and attitudes, mutual estrangement</i>
Nevěra	48	<i>Infidelity</i>
Nezájem o rodinu a/nebo partnera vč. opuštění soužití	24	<i>Lack of interest in the family and/or partner (incl. abandonment of living together)</i>
Neshody v zacházení s penězi, dluhy/zadlužení partnera	24	<i>Financial disagreements, partner's debts/indebtedness</i>
Alkoholismus, drogová a herní závislost	13	<i>Alcoholism, drug or gambling addiction</i>
Domácí násilí	2	<i>Domestic violence</i>
Neshody ve výchově a péči o děti či v rodičovských plánech	25	<i>Disagreements about upbringing and care of children or in parenting plans</i>
Sexuální neshody	5	<i>Sexual discord</i>
Soud nezjistil zavinění či příčiny rozpadu manželství	-	<i>Causes not given</i>
Manžel(ka) v cizině	3	<i>Husband/wife abroad</i>
Ostatní důvody (vč. nepřipustného souběhu příčin u muže i ženy)	4	<i>Other causes</i>
Nezjištěno	14 368	<i>Not identified</i>

Příloha č. 2 – Rodiny a domácnosti – Čisté neúplné rodiny podle počtu dětí a hlavní příčiny neúplnosti rodin v roce 2019²⁰⁸

RODINY A DOMÁCNOSTI

FAMILIES AND HOUSEHOLDS

1 - 37. Čisté neúplné rodiny podle počtu dětí a hlavní příčiny neúplnosti rodin v roce 2019

Lone-parent nuclear families by number of children and main reason of one-parentness in 2019

Framen: Životní podmínky 2019, ČSÚ

Source: Living Conditions 2019, CZSO

Ukazatel	Čisté neúplné rodiny <i>Lone-parent nuclear families</i>	Počet dětí <i>Number of children</i>		Hlavní příčiny neúplnosti <i>Main reasons of one-parentness</i>			Indikator
		1	2+	osoba v čele domácnosti <i>The head of household is</i>			
				svobodná <i>Single</i>	rozvedená <i>Divorced</i>	ovdovělá ¹⁾ <i>Widowed¹⁾</i>	
Počet domácností	181 671	118 572	63 100	57 277	95 163	29 232	<i>Number of households</i>
Podíl v procentech	100,0	65,3	34,7	31,5	52,4	16,1	<i>As percentage</i>
Počet členů domácnosti	436 993	237 144	199 849	134 688	229 593	72 731	<i>Number of household members</i>
Podíl v procentech	100,0	54,3	45,7	30,8	52,5	16,6	<i>As percentage</i>
Průměrný počet na domácnost:							<i>Average number per household of</i>
členů	2,41	2,00	3,17	2,35	2,41	2,49	<i>Members</i>
pracujících	0,80	0,82	0,75	0,69	0,89	0,70	<i>Working persons</i>
vyživovaných dětí	1,41	1,00	2,17	1,35	1,41	1,49	<i>Dependent children</i>
nepracujících důchodců	0,04	0,06	0,01	0,04	0,04	0,07	<i>Non-working pensioners</i>
nezaměstnaných pobírajících rodičovský příspěvek	0,07	0,07	0,08	0,13	0,02	0,12	<i>The unemployed receiving parental allowance</i>
ostatních členů	0,03	0,01	0,05	0,03	0,02	0,04	<i>Other members</i>
Hrubé peněžní příjmy za rok 2018 v Kč v tom příjmy							<i>Gross money income in 2018 (CZK)</i>
pracovní (Kč)	155 286	183 640	121 640	123 474	169 222	170 192	<i>Income from work (CZK)</i>
sociální (Kč)	110 830	135 948	81 025	81 180	132 056	98 723	<i>Social income (CZK)</i>
ostatní (Kč)	20 856	21 870	19 652	21 810	11 413	48 897	<i>Other income (CZK)</i>
23 600	25 822	20 963	20 484	25 753	22 571		
Čisté peněžní příjmy za rok 2018 v Kč							<i>Net money income in 2018 (CZK)</i>
137 294	159 263	111 224	111 319	147 346	153 654		
Věk osoby v čele							<i>Age of the head of household</i>
do 24 let	1,9	1,1	3,4	6,0	-	-	<i>Under 25 years</i>
25–34 let	18,5	16,6	22,0	36,5	8,4	16,1	<i>25–34 years</i>
35–44 let	51,2	49,9	53,5	46,7	59,0	34,2	<i>35–44 years</i>
45–54 let	22,8	25,6	17,6	10,8	27,7	30,4	<i>45–54 years</i>
55–64 let	5,3	6,2	3,6	0,0	4,6	18,0	<i>55–64 years</i>
65 a více let	0,35	0,54	-	-	0,27	1,31	<i>65+ years</i>

¹⁾ Ovdovělé osoby a odděleně bydlící manželé.

¹⁾ Widowed persons and separately living spouses.

²⁰⁸ Zaostřeno na ženy a muže - 2020 [online]. Český statistický úřad. [cit. 2024-07-27]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/produkty/zaostreno-na-zeny-a-muze-2020>.

1 - 37. Čisté neúplné rodiny podle počtu dětí a hlavní příčiny neúplnosti rodin v roce 2019

Lone-parent nuclear families by number of children and main reason of one-parentness in 2019

Pramen: Životní podmínky 2019, ČSÚ

Source: Living Conditions 2019, CZSO

dokončení

end of the table

Ukazatel	Čisté neúplné rodiny <i>Lone-parent nuclear families</i>	Počet dětí <i>Number of children</i>		Hlavní příčiny neúplnosti <i>Main reasons of one-parentness</i>			Indikator
		1	2+	osoba v čele domácnosti <i>The head of household is</i>			
				svobodná <i>Single</i>	rozvedená <i>Divorced</i>	ovdovělá ¹⁾ <i>Widowed¹⁾</i>	
Nejvyšší dokončené vzdělání osoby v čele domácnosti							
nedokončené a základní vzdělání	8,6	8,5	8,8	19,5	2,3	7,9	<i>Education of head of household No education and primary education</i>
středoškolské vzdělání bez maturity	29,3	29,1	29,7	30,2	27,4	33,7	<i>Secondary education without A-level examination</i>
středoškolské vzdělání s maturitou	40,5	40,7	40,0	32,5	48,6	29,6	<i>Secondary education with A-level examination</i>
vysokoškolské vzdělání	21,6	21,7	21,5	17,8	21,7	28,8	<i>Higher education</i>
Postavení osoby v čele							
zaměstnanec s nedokončeným vzděláním, základním a bez maturity	22,1	23,9	18,8	22,8	22,5	19,6	<i>Economic activity of the head of household Employee, primary education, lower secondary, secondary vocational</i>
zaměstnanec se středoškolským vzděláním s maturitou a vysokoškolským vzděláním	45,9	46,3	45,4	38,4	52,9	38,1	<i>Employee, upper secondary, short-cycle tertiary, bachelor's, master's and doctoral or equivalent levels</i>
samostatně činný	11,8	11,9	10,9	7,4	13,9	12,1	<i>The self-employed</i>
důchodce v domácnosti	4,5	6,3	1,1	4,2	3,9	7,0	<i>Pensioner in the household</i>
nezaměstnaný	7,0	6,6	7,7	13,1	1,7	11,9	<i>The unemployed</i>
ostatní	9,0	5,1	16,3	14,1	5,2	11,4	<i>Others</i>

¹⁾ Ovdovělé osoby a odděleně bydlící manželé.

¹⁾ Widowed persons and separately living spouses.

Příloha č. 3 – Přehled vybraných statistických ukazatelů a agend ČSSZ²⁰⁹

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

Křížová 25, 225 08 Praha 5

PŘEHLED VYBRANÝCH STATISTICKÝCH UKAZATELŮ Z AGEND ČSSZ

Ukazatel	k 31.12.2021	k 31.12.2022	k 31.12.2023	Grafy
Počet zaměstnavatelů	282 038	280 882	280 252	
Počet zaměstnaných pojištěnců	4 611 592	4 648 687	4 670 825	
Počet OSVČ vykonávajících činnost	1 078 096	1 104 258	1 127 189	
z toho OSVČ povinných platit zálohy na důchodové pojištění	725 511	748 098	767 671	
z toho OSVČ účastných nemocenského pojištění	100 673	102 122	99 213	
Počet občanů dobrovolně důchodově pojištěných	9 921	10 116	10 750	
POČET POPLATNÍKŮ CELKEM	5 347 024	5 406 901	5 449 246	
Úhrn vyměřovacích základů v mld. Kč od začátku roku	1 756,59	1 880,84	2 032,38	
Průměrný měsíční vyměřovací základ na 1 pojištěnce v Kč	35 577	39 090	41 049	
CELKEM KLIENTŮ (důchodci včetně netypických výplat, OSVČ vykonávající činnost, dobrovolně důch. poj., pojištěnci, zaměstnavatelé)	8 940 237	8 992 048	9 039 261	
VÝŠE POHLEDÁVEK na pojistném a příslušenství v mld. Kč	57,60	58,76	61,52	
z toho zaměstnavatelé	33,56	33,06	33,66	
OSVČ	24,04	25,70	27,86	
PŘÍJMY z pojistného a příslušenství na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti v mld. Kč	579,23	621,39	671,53	
PŘÍJMY z pojistného a příslušenství na sociální zabezpečení v mld. Kč	556,96	597,49	645,70	
VÝDAJE na sociální zabezpečení v mld. Kč	569,86	622,54	715,80	
Rozdíl příjmů a výdajů na sociální zabezpečení v mld. Kč	-12,89	-25,04	-70,10	

²⁰⁹ Přehled vybraných statistických ukazatelů a agend ČSSZ [online]. Česká správa sociálního zabezpečení. [cit. 2024-07-27]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/documents/20143/2319446/4%20Ukazatele%20prosinec%202023.pdf/24727561-3123-6206-7e0e-02685ec54058>

PŘEHLED VYBRANÝCH STATISTICKÝCH UKAZATELŮ Z AGENDY ČSSZ

Ukazatel	k 31.12.2021	k 31.12.2022	k 31.12.2023	Grafy
Starobní důchodci vč. předčasných a souběhu s pozůstalostním	2 377 820	2 367 185	2 371 241	
Invalidní důchodci vč. souběhů s pozůstalostním	414 646	413 513	411 706	
Pozůstalostní důchodci (vyplácení sólo)	65 178	63 482	62 636	
POČET DŮCHODCŮ v CR Celkem	2 857 644	2 844 180	2 845 583	
Počet důchodců s výplatou do ciziny	100 946	103 925	104 662	
Starobní důchody	2 377 820	2 367 185	2 371 241	
z toho předčasné důchody	668 156	680 130	732 612	
Invalidní důchody	414 646	413 513	411 706	
z toho pro invaliditu III. stupně	162 822	158 788	156 409	
pro invaliditu II. stupně	77 240	77 812	78 203	
pro invaliditu I. stupně	174 584	176 913	177 094	
Pozůstalostní důchody	660 557	653 039	645 595	
POČET DŮCHODŮ vyplácených v CR Celkem	3 453 023	3 433 737	3 428 542	
Počet důchodů vyplácených do ciziny	104 937	108 063	108 818	
Průměrná výše starobního důchodu v Kč	15 425	18 061	20 264	
Muži	16 900	19 755	21 545	
Zeny	14 060	16 484	19 063	
Průměrná výše invalidního důchodu pro inv. III. stupně v Kč	13 422	15 633	17 014	
Muži	13 778	16 025	17 415	
Zeny	13 000	15 166	16 532	
Průměrná výše invalidního důchodu pro inv. II. stupně v Kč	8 942	10 444	11 412	
Muži	9 259	10 804	11 780	
Zeny	8 638	10 101	11 068	
Průměrná výše invalidního důchodu pro inv. I. stupně v Kč	7 642	8 887	9 685	
Muži	7 946	9 220	10 023	
Zeny	7 392	8 620	9 419	
Počet poplatníků na jednoho důchodce	1,87	1,90	1,91	
Počet poplatníků na jednoho starobního důchodce	2,25	2,28	2,30	
PRÍJMY z pojistného a příslušenství na důchodové pojištění v mld. Kč	519,85	557,85	602,90	
VÝDAJE na dávky důchodového pojištění včetně záloh v mld. Kč	518,38	574,90	670,35	
z toho Starobní důchody	432,72	480,09	564,49	
Invalidní důchody	52,67	58,75	65,25	
Pozůstalostní důchody	32,77	36,08	40,61	
Rozdíl příjmů a výdajů na důchodové pojištění v mld. Kč	1,46	-17,05	-67,45	

Důchodové pojištění

PŘEHLED VYBRANÝCH STATISTICKÝCH UKAZATELŮ Z AGENDY ČSSZ

Ukazatel	k 31.12.2021	k 31.12.2022	k 31.12.2023	Grafy
Počet ukončených případů dočasné pracovní neschopnosti	2 717 968	3 437 913	2 528 581	
Počet prostonaných dnů	93 699 167	91 027 043	78 376 905	
Průměrná doba trvání jednoho případu	34,47	26,48	31,00	
Počet kontrol dodržování léčebného režimu	48 955	92 798	97 378	
Počet porušení léčebného režimu	2 702	4 275	4 023	
Počet případů ukončených správním rozhodnutím	1 594	1 890	1 576	
Počet případů výplaty dávek nemocenského pojištění	4 851 759	4 306 564	3 802 118	
Muži	1 787 955	1 534 641	1 371 125	
Ženy	3 063 804	2 771 923	2 430 993	
z toho				
NEMOCENSKÉ				
Počet případů výplaty	3 266 183	2 906 637	2 600 360	
Muži	1 495 651	1 299 478	1 169 105	
Ženy	1 770 532	1 607 159	1 431 255	
z toho nových případů	1 150 960	979 631	829 657	
Muži	551 796	444 148	375 737	
Ženy	599 164	535 483	453 920	
Počet proplacených dnů	61 833 095	56 555 322	51 832 241	
OSETROVNÉ				
Počet případů výplaty	936 811	786 625	651 877	
Muži	236 262	176 782	150 546	
Ženy	700 549	609 843	501 331	
z toho nových případů	619 364	701 042	649 603	
Muži	159 642	159 005	150 149	
Ženy	459 722	542 037	499 454	
Počet proplacených dnů	13 417 457	5 282 848	4 415 755	
PENEŽITÁ POMOC V MATERSTVÍ				
Počet případů výplaty	585 849	544 742	487 331	
Muži	4 599	4 512	3 887	
Ženy	581 250	540 230	483 444	
z toho nových případů	82 256	73 366	65 728	
Muži	868	830	677	
Ženy	81 388	72 536	65 051	
VYROVNAVACÍ PRÍSPĚVEK V TEHOTENSTVÍ A MATERSTVÍ				
Počet případů výplaty	894	1 089	1 021	
OTCOVSKÁ POPORODNÍ PÉČE				
Počet případů výplaty	48 097	49 477	43 193	
DLOUHODOBÉ OSETROVNÉ				
Počet případů výplaty	13 925	17 994	18 336	
Muži	3 346	4 399	4 397	
Ženy	10 579	13 595	13 939	
z toho nových případů	5 190	7 089	7 110	
Muži	1 257	1 710	1 691	
Ženy	3 933	5 379	5 419	
PRÍJMY z pojistného a příslušenství na nemocenské pojištění v mlđ. Kč	37,12	39,64	42,80	
VÝDAJE na dávky nemocenského pojištění v mlđ. Kč	51,47	47,63	45,45	
z toho				
Nemocenské	34,04	32,75	31,68	
Ošetřovné	5,68	2,83	2,46	
Peněžitá pomoc v mateřství	11,32	11,23	10,50	
Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	0,01	0,01	0,01	
Otcovská poporodní péče	0,29	0,60	0,58	
Dlouhodobé ošetřovné	0,16	0,21	0,22	
Rozdíl příjmů a výdajů na nemocenské pojištění v mlđ. Kč	-14,36	-7,99	-2,65	

Nemocenské pojištění

Vytvořil: odd. 612 ČSSZ
Dne: 31.01.2024

Příloha č. 4 – Rozhovory s pracovníky neziskových organizací

Respondent č. 1: pracovnice neziskové organizace, právní oddělení

- 1. Jaké služby na pomoc sólo rodičům nabízí organizace, ve které pracujete?** - My jsme právní poradna pro rodiče, organizace, která se věnuje rodičovství. Poskytujeme právní poradenství a jakési krizové psychologické poradenství pro všechny rodiče, nejen pro sólo rodiče, byť právě samoživitelky či budoucí samoživitelky se na nás obracejí nejčastěji. V neposlední řadě máme také speciální projekty pro samoživitelky či příručku naší organizace „průvodce zákony pro rodiče“.
- 2. Jací jsou nejčastěji Vaši klienti (z hlediska pohlaví, věku, počtu dětí, rodinného stavu apod.)?** – Nejčastěji jsou to ženy kolem 30 let, které aktuálně řeší situaci ohledně malých dětí či rozchodu s partnerem.
- 3. Jak často se při Vaší práci setkáváte s případy, kdy se sólo matky ocitnou v opravdu těžké sociální či finanční situaci?** – V rámci celé naší poradny, kdy nám nevolají pouze samoživitelé, ale i osoby, které žijí ve fungující rodině a potřebují ohledně některých otázek pouze poradit, tvoří samoživitelky jen určitou skupinu z osob, které se na nás obracejí a z této skupiny samoživitelek tvoří ty, které se nacházejí v opravdu v krizové situaci, spíše menší výše. Se samoživitelkami, které nacházejí v opravdu těžké sociální či finanční situaci se tak setkáváme spíše výjimečně. Toto ale může být dáno i zaměřením naší organizace, která se nespécializuje pouze na samoživitele, ale mohou se na nás obrátit všichni rodiče obecně.
- 4. Mohou sólo matky výše zmíněnou situaci vyřešit samy? Respektive postačuje jim pomoc poskytovaná v rámci sociálního zabezpečení nebo potřebují využít další pomoci (finanční či poradní) např. neziskových organizací jako je ta vaše?** – Případy, se kterými se setkáváme, jsou velmi individuální. Někteří samoživitelé mají v situaci, do které upadnou, nějaké zdroje, mají podporu rodiny, zvládají to dobře. Na druhou stranu setkáváme se i s případy, kdy samoživitelé prozatím nedosáhnou na sociální dávky a dostávají se do krizové situace.
- 5. Jsou sólo matky, které se na vaši organizaci obracejí, dostatečně informované o sociálních dávkách a podmínkách jejich nároku?** – Setkáváme se s různými případy. Někdy si rodiče vše sami nastudují, v jiných případech se na nás obracejí osoby, které nemají vůbec představu o tom, co sociální dávky znamenají a jak a kde o ně žádat. Velké množství samoživitelů dokonce přepokládá, že již se samotného titulu sólo rodiče jim bude náležet nějaká speciální dávka. Obecně si ale myslím, že právní informovanost rodičů napříč celým spektrem přes právo pracovní až po sociální dávky není velká a objevuje se celá řada mýtů a nesprávných informací.
- 6. Jaké jsou z Vaší zkušenosti nejčastější obavy sólo matek a s jakými problémy se ve své situaci nejčastěji potýkají?** – Je to celý balíček obav a problémů týkajících se financí, péče o děti a zajištění bydlení. Mimo to také problémy v podobě neshod s bývalým partnerem, obzvláště v případě společných nezletilých dětí. Z velké části jsou to také obavy finanční, protože ve většině případů je to právě otec, kdo funguje jako

živitel rodiny, zatímco matka utlumí své pracovní aktivity ve prospěch rodiny. V momentě, kdy se partneři rozejdou, zejména pokud se jedná o nesezdaný pár, tak matky často opravdu nemají žádné finanční prostředky do začátku. V neposlední řadě se setkáváme také s problémy pracovního zařazení matek samoživitelek.

7. **Setkáváte se často se situacemi, kdy sólo matka je v tíživé finanční situaci, a přesto z určitých důvodů na některou ze sociálních dávek nedosáhne? Pokud ano, u které se to stává nejčastěji?** – Standardně u testovaných dávek, tam je problematické vyloučení společně posuzovaných osob, které představuje určitou časovou lhůtu, nejistotu, kdy osoba dávku (ne)dostane.
8. **Jak často se stává, že sólo matky svou situaci nezvládnou a tzv. propadnou sociálním systémem a dojde u nich k sociálnímu vyloučení?** – V naší poradně se s tím setkáváme velmi zřídka, protože osoby, u nichž dojde až k sociálnímu vyloučení, se o nás ani nedozvědí. Samozřejmě se setkáváme i s jednotkami případů, ve kterých dochází například k domácímu násilí, kdy matky následně zvažují, že od partnera odejdou a vyhledají například azylový dům.
9. **Co si myslíte, že by pomohlo těmto situacím zabránit, respektive napadá Vás nějaká změna v oblasti sociální ochrany neúplných rodin na jejich podporu?** – Ani po tolika letech praxe a vyslechnutých lidských příbězích si toto netroufnu říct. Je velice problematické nastavit takový systém, který by dostatečně chránil osoby, které ho opravdu potřebují a zároveň neotvíral příliš široce dveře těm, kteří ho hodlají zneužít. Nicméně si myslím, že větší míra informovanosti a vzdělanosti obecně v této oblasti by byla velice ku prospěchu věci.
10. **Myslíte si, že systém sociální ochrany sólo rodičů je dostatečně efektivní a účinný?** – Netroufnu si k tomuto uvést plošné stanovisko. V tomto případě je třeba rozlišovat konkrétní situace. Určitá ochrana sólo rodičů tady je, nicméně je potřeba rozlišovat proč, kdy a za jakých okolností k sólo rodičovství došlo. Záleží případ od případu. Nicméně například v naší organizaci se snažíme myslet především na dotčené děti, protože to jsou právě ony, kdo opravdu neovlivní to, zda se narodily do úplné či neúplné rodiny. Přitom tento faktor velmi ovlivňuje jejich život. My se hodně soustředíme na tu psychickou stránku, ale samozřejmě finanční jistota hraje v tomto také velkou roli, neboť pokud samoživitelka žije v opravdu těžké finanční situaci a v důsledku toho musí nadmíru pracovat, projeví se to právě i na vztahu k dítěti.
11. **Na základě Vašich zkušeností, jaké změny v rámci nastaveného systému by mohly zlepšit kvalitu a efektivitu sociální ochrany neúplných rodin?** – Větší informovanost nejen co se týče informací faktických, právních, ale také výchova ke zodpovědnosti ve volbě partnera, založení rodiny.
12. **Přejete si k tématu něco dodat?** – V tuto chvíli mě nenapadá nic, co bych k tématu chtěla dodat.

Respondent č. 2: pracovnice neziskové organizace, úsek komunikace s rodiči

1. **Jaké služby na pomoc sólo rodičům nabízí organizace, ve které pracujete?** - My samoživitelům primárně poskytujeme možnost požádat si o finanční pomoc. Dále poskytujeme například materiální pomoc, založili jsme oděvní banku v ČR. Spolupracujeme s azylovými domy, psychiatrickou léčebnou a potravinovými bankami. Provozujeme také bezplatnou infolinku, kde je možné se poradit ohledně celého tématu samoživitelství.
2. **Jací jsou nejčastěji Vaši klienti (z hlediska pohlaví, věku, počtu dětí, rodinného stavu apod.)?** – Ženy, samoživitelky, ale jinak to nejde říct.
3. **Jak často se při Vaší práci setkáváte s případy, kdy se sólo matky ocitnou v opravdu těžké sociální či finanční situaci?** – S takovými situacemi se setkáváme denně.
4. **Mohou sólo matky výše zmíněnou situaci vyřešit samy? Respektive postačuje jim pomoc poskytovaná v rámci sociálního zabezpečení nebo potřebují využít další pomoci (finanční či poradní) např. neziskových organizací jako je ta vaše?** – Zhruba v 90 % se na nás obracují rodiny, které už jinou možnost nemají a nacházejí se v pro ně krizové situaci, kterou nemohou vyřešit samy. Pomoc poskytovaná státem není pohotová, nereaguje hned na danou situaci. Ten, kdo není finančně zabezpečený, nemá podporu v rodině, své vlastní rezervy či možnost půjčit si peníze, tak se nemůže na stát spolehnout, neboť ten mnohdy zareaguje až za 3 měsíce. Ta pomoc od státu není okamžitá. Velkým problémem, se kterým se v souvislosti s žádostmi o sociální dávky v poslední době také setkáváme, je přetíženost úřadů, kdy žádosti nejsou vyřízeny do garantovaných 30, resp. 60 dnů. Setkáváme se bohužel i s případy, kdy žádosti nejsou zpracované ani do 3 měsíců od podání.
5. **Jsou sólo matky, které se na vaši organizaci obracují, dostatečně informované o sociálních dávkách a podmínkách jejich nároku?** – Při mé práci se já osobně setkávám s tím, že dostatečně informované nejsou, ale není to až tak výrazná část. Ale stává se to například v situacích, kdy samoživitelky si myslí, že pokud mají práci, tak automaticky nemají nárok na žádné sociální dávky, neboť mají za to, že ty jsou jen pro nezaměstnané.
6. **Jaké jsou z Vaší zkušenosti nejčastější obavy sólo matek a s jakými problémy se ve své situaci nejčastěji potýkají?** – Obavy samoživitelek jsou v každé situaci jiné, a to od zajištění bydlení, zajištění finančních prostředků na nájem přes obavy ze zaplacení školky či školy nebo z toho, jestli děti do školy někdo vezme, až po udržení si zaměstnání. Víceméně jsou to především obavy z finanční stránky a časového fondu.
7. **Setkáváte se často se situacemi, kdy matka sólo matka je v tíživé finanční situaci, a přesto z určitých důvodů na některou ze sociálních dávek nedosáhne? Pokud ano, u které se to stává nejčastěji?** – Je tu skupina lidí, která se nedostane do nastavených parametrů. Například postačí bydlet v nezkolaudovaném bytě a byt má člověk uzavřenou nájemní smlouvu a snaží se platit nájem, dávku nedostane. Pak nastává problém. Velmi vzácně se setkávám s případy, kdy matky nedosáhnou na přídavek na dítě. Pokud ale matky na dávky již nedosáhnou z důvodu příjmu, jsou u nich příjmy takové, že je to již

neohrožuje existenčně. Pokud by ale například těch 1500 Kč navíc dostaly, znamenalo by to, že si mohou během roku vytvořit rezervu například na dětský tábor. Likvidační je spíše to, pokud samoživitelky s nízkými příjmy nedostanou dávku například z důvodu, že nemají určitý potřebný dokument.

8. **Jak často se stává, že sólo matky svou situaci nezvládnou a tzv. propadnou sociálním systémem a dojde u nich k sociálnímu vyloučení?** – Setkávám se s tím poměrně často, děje se to, ale neřeším denně případy, kdy se někdo např. ocitne na ulici. Ale například azylové domy jsou plné a mají pořadníky, takže je to složité.
9. **Co si myslíte, že by pomohlo těmto situacím zabránit, respektive napadá Vás nějaká změna v oblasti sociální ochrany neúplných rodin na jejich podporu?** – Od věci by nebylo myslet na situace v období rozpadu rodin, kdy po dobu 3 měsíců se pořád zohledňují příjmy partnera, ale matka už je sama a musí hospodařit v podstatě z jednoho příjmu. Samoživitelka musí tyto 3 měsíce nějak překlenout, například právě s pomocí neziskových organizací či rodiny.
10. **Myslíte si, že systém sociální ochrany sólo rodičů je dostatečně efektivní a účinný?** – Dle mého názoru žádná ochrana samoživitelek v podstatě neexistuje. Jediné privilegium samoživitelek dané zákonem je nárok na podpůrnou dobu u ošetřovného v délce 16 dní, místo 9 klasických dnů, jak je tomu u úplných rodin a nárok na úpravu pracovní doby, což se ale v praxi neděje, spíše málokdy. Je to z důvodu, že zaměstnavatel nemůže, neumožňuje mu to provoz nebo nechce. V České republice nejsou lidé ochotní pouštět se do nových akcí, přitom v zahraničí jsou naprosto běžnou praxí například sdílená pracovní místa, zkrácené úvazky a podobně. V České republice sice existují například dohody o pracovní činnosti a provedení práce, ale ty nezahrnují například nárok na ošetřovné nebo nemocenskou. Dle mého názoru není ale systém nutně špatně nastavený, je však otázkou, jestli nezřídit nějakou speciální dávku pro situace, kdy se rodina rozpadá. Byť je tu pro tyto případy možnost využít dávky pomoci v hmotné nouzi, které mohou začít fungovat dříve, bývá tu někdy problém v lidském faktoru, konkrétně v časté neochotě úřednic samoživitelkám pomoci.
11. **Na základě Vašich zkušeností, jaké změny v rámci nastaveného systému by mohly zlepšit kvalitu a efektivitu sociální ochrany neúplných rodin?** – Dle mého názoru není problém v systému samotném, ale v lidském faktoru, jak jsem o tom hovořila výše.
12. **Přejete si k tématu něco dodat?** – Ne.

Abstrakt: Sociální ochrana neúplných rodin

Diplomová práce se zabývá problematikou sociální ochrany neúplných rodin, které jsou tvořeny sólo rodičem v čele a jeho nezaopatřenými dětmi. Práce je zaměřena na sociální ochranu, kterou těmto rodinám poskytuje stát prostřednictvím peněžitých dávek. Diplomová práce si klade za cíl především poukázat na některá slabá místa sociální ochrany poskytované neúplným rodinám a pokusit se vyslovit návrhy k její úpravě.

Diplomová práce je členěna do čtyř hlavních částí. První část je věnována obecnějšímu úvodu do problematiky neúplných rodin a dochází v ní k úvodnímu vymezení pojmu neúplné rodiny, k nastínění vývoje neúplných rodin v čase, příčin jejich vzniku a jejich ekonomické a sociální situace. Druhá část diplomové práce se stručně věnuje rodinné politice v České republice uplatňované ve vztahu k neúplným rodinám. Třetí nejobsáhlejší a hlavní část diplomové práce se zaměřuje na nejčastější typ neúplné rodiny, kterým je rozvedená matka samoživitelka s dětmi. Na tomto typickém příkladě neúplné rodiny jsou následně popisovány vybrané nástroje sociální ochrany neúplných rodin. Konkrétně je kriticky hodnocena právní úprava vybraných relevantních dávek systému státní sociální podpory, náhradního výživného, dávek pomoci v hmotné nouzi a některých dávek nemocenského pojištění. V rámci kritického hodnocení právní úpravy jsou také vysloveny úvahy autorky a možné návrhy de lege ferenda. Poslední část diplomové práce popisuje závěry získané na základě strukturovaných rozhovorů provedených se dvěma pracovníky neziskových organizací, které se dané problematice věnují. Rozhovory byly vedeny tak, aby poskytly vhled do zkušeností, názorů a postojů respondentů k problematice sociální ochrany neúplných rodin.

V diplomové práci bylo upozorněno na několik problémů v oblasti sociální ochrany neúplných rodin. U každé z probíraných oblastí sociální ochrany neúplných rodin je kriticky zhodnocena její právní regulace a to, jak se projevuje v praxi a jak je vnímána dotčenou i odbornou veřejností. Na základě této analýzy jsou následně vysloveny návrhy pro možnou úpravu současného nastavení jednotlivých dávek.

Celkově vzato bylo zjištěno, že současný systém sociální ochrany neúplných rodin často nedokáže rychle a efektivně reagovat na specifické situace a potřeby neúplných rodin, a proto je nutné přehodnotit přístup k poskytované sociální ochraně a zaměřit případné změny na klíčové oblasti, kde systém nejvíce selhává. V diplomové práci je tak doporučeno zavést jak úpravy jednotlivých dávek, tak i širší komplexnější změny.

Klíčová slova: sociální ochrana, neúplné rodiny, samoživitelka, sólo matka, dávky

Abstract: Social protection of single-parent families

The diploma thesis deals with the issue of social protection of single-parent families, which consist of a solo parent and his/her dependent children. The thesis focuses on the social protection provided to these families by the state through cash benefits. The aim of the thesis is mainly to point out some weak points of social protection provided to incomplete families and to try to make the suggestions for its modification.

The thesis is divided into four main parts. The first part is devoted to a more general introduction to the issue of incomplete families and provides an introductory definition of the concept of incomplete families, an outline of the development of incomplete families over time, the causes of their formation and their economic and social situation. The second part of the thesis is briefly devoted to family policy in the Czech Republic applied in relation to incomplete families. The third most comprehensive and main part of the thesis focuses on the most common type of incomplete family, which is the divorced single mother with children. This typical example of an incomplete family is then used to describe selected instruments of social protection for incomplete families. In particular, the legal regulation of selected relevant benefits of the state social support system, substitute maintenance, material need assistance benefits and some sickness insurance benefits is critically assessed. The author's reflections and possible *de lege ferenda* proposals are also expressed in the context of the critical evaluation of the legal regulation. The last part of the thesis describes the conclusions obtained on the basis of structured interviews conducted with two employees of non-profit organizations dealing with the issue. The interviews were conducted in such a way as to provide insight into the respondents' experiences, opinions and attitudes towards the issue of social protection of single-parent families.

The thesis highlighted several problems in the field of social protection of incomplete families. For each of the discussed areas of social protection of incomplete families, its legal regulation and how it is manifested in practice and how it is perceived by the concerned and professional public is critically evaluated. On the basis of this analysis, suggestions are then made for possible adjustments to the current set-up of individual benefits.

Overall, it has been found that the current system of social protection for single-parent families often fails to respond quickly and effectively to the specific situations and needs of single-parent families, and therefore it is necessary to reassess the approach to social protection and to focus any changes on the key areas where the system is failing the most. The thesis thus recommends both adjustments to individual benefits and broader, more comprehensive changes.

Key words: social protection, single-parent families, single mother, solo mother, benefits